

PSİKOLOJİ ARAŞTIRMALARI

3.SAYI

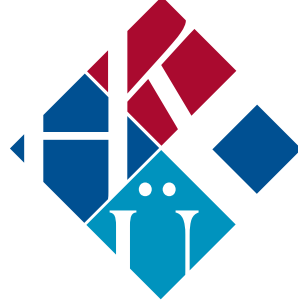
2016 MART

Anne ve Babaların Çocuk
Yetiştirme Tutumlarının
Çocuklarının Karar Verme
Stratejileri Üzerindeki Etkisi

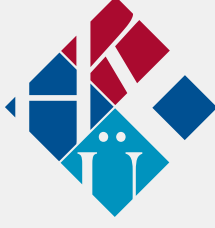
9. Ve 10. Sınıflarda
Özgüven ve Sınav
Kaygısı Arasındaki
İlişki

Çocukların Algıladıkları
Anne Baba Tutumları ile
Depresyon Düzeyi
Arasındaki İlişki

HASAN KALYONCU
ÜNİVERSİTESİ

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Psikoloji Bölümü
www.hku.edu.tr
Havalimanı Yolu Üzeri 8.Km 27410 Şahinbey/GAZİANTEP
+90 (342) 211 80 80 - info@hku.edu.tr

HASAN KALYONCU
ÜNİVERSİTESİ

EDİTÖR

Doç. Dr. Şaziye Senem BAŞGÜL

EDİTÖR YARDIMCISI

Arş. Gör. Saadet YAPAN

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Mehmet Hakan TÜRKÇAPAR

Prof. Dr. Mücahit ÖZTÜRK

Prof. Dr. Bengi SEMERCİ

Prof. Dr. Osman Tolga ARICAK

Doç. Dr. Şaziye Senem BAŞGÜL

Yrd. Doç. Dr. H. Ulaş ÖZCAN

Öğr. Gör. Mehmet DİNÇ

Arş. Gör. Saadet YAPAN

Arş. Gör. Merih TOKER

Arş. Gör. Mahmut YAY

Arş. Gör. Feyza TOPÇU

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA

Uğur Servet KARALAR

0342 211 80 80

psikoloji.hku.edu.tr

psikolojigundemi@hku.edu.tr

Havalimanı Yolu Üzeri 8. Km 27410

Şahinbey/GAZİANTEP

Sonbahar ve ilkbahar sayıları olarak yılda iki kere çıkar.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	4
Editörden	5
Çocukların algıladıkları anne baba tutumları ile depresyon düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi	6
9. ve 10. Sınıflarda özgüven ve sınav kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi	12
Otizmlili ve serebral palsili kardeşi olan büyük çocukların ve normal gelişim gösteren kardeşi olan büyük çocukların depresyon ve anksiyete düzeylerinin karşılaştırılması	17
Anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarının çocuklarının karar verme stratejileri üzerindeki etkisi	22
Nörogelişimsel bozukluklar ve çatışma kavramı üzerine bir derleme	32
Temel eğitimden orta öğretime geçiş (teog) sınavına hazırlanan öğrencilerin sınav kaygısı ile anne-baba tutumları arasındaki ilişki	35

ÖNSÖZ

Epidemiyolojik çalışmalar çocukların % 15-22'sinde tedavi gerektirecek düzeyde duygusal ve davranışsal sorunlar yaşadıklarını göstermektedir . Ülkemizde Sağlık Bakanlığı tarafından 2–18 yaş arası yaklaşık 6000 çocuk üzerinde yapılan Türkiye Ruh Sağlığı Profili çalışmasında uygulanan CBCL (Child Behaviour Check List) ölçeğine göre sorun davranış sıklığı %16,5 bulunmuş ve yine aynı örneklemede klinik düzeyde sorun davranış sıklığı ise %10,9 olarak saptanmıştır . ABD'de yapılan epidemiyolojik çalışmalarda depresyon sıklığı okul öncesi dönemde %0,9, okul çağındaki çocuklarda %1,90, adolesanlarda %4,7 olarak bildirilmiştir.

Çocuk ve ergenlerdeki ruhsal sorunlarda, koruyucu yaklaşımlar, ebeveynlere dönük eğitimler, profesyonel destek ilaç tedavisi ve psikoterapiler kullanılır. Çocukluk çağı ruhsal sorunları yetişkinlere kıyasla çok daha fazla multidisipliner bir yaklaşım içermelidir. Erken dönemde yapılacak uygun tedaviler hem rahatsızlığın yol açtığı belirtileri geriletirken hem de ileride yetişkinlik döneminde yaşanacak çok daha ağır ve düzelmesi zor tabloları önleyebilir.

Çocuklarda ve ergenlerde ilaç tedavileri daha çok belirtileri daha şiddetli yaşayan çocuk ve ergenlerde başta psikoterapi olmak üzere psikososyal yaklaşımlarla beraber kullanılır. Çocukluk ve ergenlik döneminde tedavide kullanılan başlıca psikoterapi yaklaşımları ise bilişsel davranışçı terapi, aile terapisi ve oyun terapileridir. Kullanılan Psikoterapi yöntemleri yaşa göre farklılıklar gösterir. 6 yaştan küçük çocukların psikoterapisinde oyun terapisi daha büyük çocuklar ve ergenlerde ise bilişsel davranışçı terapi tercih edilir. Gerek oyun terapisi gerekse aile terapisini uygularken de içerik olarak bilişsel davranışçı terapiden yararlanılabilir.

Aileye dönük müdahaleler arasında ebeveynlerin genç veya çocuğa olan etkileri, nasıl yardımcı ve destek olabilecekleri konusunda eğitiminden çocuktaki ruhsal sorunun gelişimine zemin hazırlayabilecek aile patolojilerinin tedavisine dek uzanır. Ailenin ruhsal rahatsızlığın ortaya çıkışını yatkınlaştıran tutumlarının saptanarak azaltılması, sorunların azalmasına yardımcı olacak tutumların ise geliştirilmesi hemen bütün aile müdahalelerinde yer alması gereken bir bileşendir.

Çocuk ve ergenlerde uygulanan bilimsel yöntemeye dayalı psikoterapi olan bilişsel davranışçı psikoterapi ise aynen yetişkinlerde olduğu gibi çocuklarda da çocuğun rahatsızlık doğuran duygularının geniş ölçüde inançları tarafından belirlendiğini varsayar. Gerçekçi ve uygun olmayan çeşitli düşünceler ve inançlar aynen yetişkinlerde olduğu gibi çocuklarda da kızgınlık, depresyon ve anksiyete oluşturabilir. Çocuklarda da bilişsel terapi, çocuğun şu andaki davranışında uyuma hizmet etmeyen ve yanlış olan tutum ve inançlarının düzeltilmesine odaklanır. Çocuğun tepkisinin olayın kendisine değil olaya verdiği anlama bir tepki olduğu varsayımı mevcuttur. Bilişsel süreçler altta yatan inançlarımızdan etkilenir. Eğer bir çocuk bir olaya karşı uygun duygusal veya davranışsal yanıtlar vermiyorsa, çocuğun sosyal ve akademik olarak olumsuz etkilenmesiyle sonuçlanabilir. Bilişsel içerik olarak çocuğun daha uygun davranışsal becerileri mevcut olmayabilir ya da bilişsel süreçte sorun çözme becerilerinde eksiklikler olabilir. Bilişsel terapistler, çocuğun deneyimler yaşayarak ve yeni beceriler kazanarak olumsuz bilişlerini değiştirmeyi hedefler.

Psikoloji gündeminin bu sayısında çocukluk ve ergenlik dönemiyle ilgili çeşitli derleme ve çalışmaları okuyacaksınız. Bu değerli yazıların alanda çalışan terapist ve araştırmacılara yararlı olacağı umuduyla bu sayımızı sizlere sunuyoruz.

Sevgilerimizle

Kaynaklar

¹ Reinecke M, Dattilio F, Freeman A Cognitive Therapy with Children And Adolescents. Guilford1996

² Öner, Pınar; Türkçapar, Hakan; Uneri, Özden Ş. Çocuk Ve Ergenlerde Bilişsel Davranışçı Terapi: Anksiyete Bozuklukları Kriz Dergisi 2008: 16: 11-18

Prof. Dr. M. Hakan TÜRKÇAPAR

İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

Psikoloji Bölüm Başkanı

EDİTÖRDEN

Kurulduğu günden bugüne hızla büyümekte olan Hasan Kalyoncu Üniversitesi, bilim alanında önemli birçok araştırmaya da katkı sağlamaktadır. Psikoloji bölümü 2012 yılından bu yana, öğretim kadrosunda, alanında oldukça deneyimli ve söz sahibi öğretim üyeleri ile Alana hizmet vermektedir. Bu yıl ilk mezunlarını verecek olan psikoloji bölümü, ayrıca yüksek lisans ve doktora öğrencisi yetiştirmektedir. Multidisipliner yaklaşım içerisinde, bölümümüz eğitim kadrosunda psikiyatrist ve psikologlar tamamlayıcı bir hizmet sunmaktadır.

Bölümümüz öğretim üyelerinin deneyimleri ve öğrencilerin çabaları ile oluşan, bilgi birikimlerinin paylaştığı “Psikoloji Araştırmaları” dergisinin 3. sayısını sizlere sunmaktan büyük mutluluk duyuyoruz. Bu sayıda yüksek lisans öğrencilerimizin değerli araştırma yazılarına yer verilmiştir. Dergimizin hazırlanmasında emeği geçen Saadet Yapan, Feyza Topçu, Mahmut Yay, Mehmet Dinç ve yazarlarımıza katkılarından dolayı teşekkür eder ve derginin alanımıza ışık tutmasını temenni ederim.

Doç. Dr. Şaziye Senem BAŞGÜL

Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı

ÇOCUKLARIN ALGILADIKLARI ANNE BABA TUTUMLARI İLE DEPRESYON DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Vedat CEYLAN, Hüseyin BİNAY, Mehmet Hanifi YALÇIN, Mehmet Alim BİLGİNER
Hasan Kalyoncu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi

AMAÇ

Bu araştırmayla anne-baba tutumlarına göre bireylerin depresyon düzeyinin nasıl farklılaştığı tespit edilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın örneklemini, Batman, Kahramanmaraş, Gaziantep şehirlerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlıklarına bağlı ortaokullarında eğitim gören 7. Sınıf 58 kız, 60 erkek toplam 118 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın verilerini toplamak için katılımcıların demografik bilgi formu, anne baba tutumları ölçeği ve depresyon ölçeği doldurulması istenmiştir. Çocukların depresyon düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkilere bakmak için korelasyon analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Depresyon ile demokratik tutum arasında negatif yönlü, otoriter ve koruyucu tutum arasında ise pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Yapılan bağımsız gruplar t-testinin sonuçlarına göre cinsiyete göre depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Kız öğrencilerin depresyon puanlarının ortalamaları erkek öğrencilerin depresyon puanları ortalamasından fazla olduğu görülmektedir. Çocukların yaşadıkları şehirlere göre yapılan ANAVO testinin sonuçlarına göre çocukların yaşadıkları şehirlere göre depresyon düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Bağımsız gruplar t-testi sonuçlarına göre anne-babanın birlikte olup olmaması depresyon puanları açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır. ANOVA testinin sonuçlarına göre çocukların ailelerinin sosyoekonomik düzeylerine göre depresyon düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

SONUÇ

Anne-babanın sergilemiş olduğu demokratik tutum arttıkça öğrencinin depresyon düzeyi azalmakta, ancak koruyucu-istekçi ve otoriter tutum arttığında ise öğrencinin depresyon düzeyi artmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER

Depresyon, anne-baba tutumları, çocuk

ABSTRACT

Analysis Of Relation Between The Attitude Of Parents That Perceived By Children And Their Depression Level

OBJECTIVE

This research aims to identify how the degree of people's depression changes according to parents attitudes.

METHOD

58 female, 60 male total 118 students who are educated in the 7th grade in the cities of Batman, Kahramanmaraş, Gaziantep composes of the research's sampling. Demographic information form of attendants, parents attitudes scale and depression scale are required to gain the data of the research. Correlation analysis was carried out to find out the relationship between the depression level of children and the attitudes of parents.

RESULTS

There was a positively significant relationship between depression and democratic attitudes and a negatively two-sided significant relationship between authoritative and protective attitudes. The results of ANOVA test showed that there was not a statistically difference in the depression level of the participants according to the cities they lived in. The data gained from the independent t-test results highlighted that there was not a significant difference in the depression scores of whether parents lived together or not. Based on the results from ANOVA test, it was concluded that there was a statistically significant difference between the socio-economic level of the children's families and their depression level.

RESULTS

The depression level of the participants decreased as the democratic attitude of the parents increased. However, the depression level of the participants increased as the protective-demanding and authoritative attitudes of the parents increased.

KEYWORDS

Depression, parents attitudes, child

GİRİŞ

Yavuzer(2003)'e göre anne-baba tutumlarının önemli iki özelliği 'duygusal ilişki boyutu' ile 'denetim boyutudur'. Duygusal ilişki boyutu çocuğu merkezde tutan kabul edici tutumdan, reddedici tutuma kadar birçok farklılık göstermektedir. Kuzgun ve Eldeleklioğlu Türkiye'de anne-baba tutumlarını üç kategori altında sınıflandırmışlardır. Bunlar; "Demokratik Anne-Baba Tutumu", "Koruyucu-İstekçi Anne-Baba Tutumu" ve "Otoriter Anne-Baba Tutumu"dur. Aşağıdaki sırasıyla bu tutumların genel özellikleri anlatılmıştır (Kuzgun ve Eldelekli oğlu 2005).

Demokratik Anne-Baba Tutumu

Demokratik ana-baba tutumu çocuğun varlığını kabul etme ve isteklerine saygı duyma temeline dayanmaktadır (Demiriz ve Öğretir, 2007). Demokratik ortamlarda yetişen çocuklar zihinsel gelişmeye daha yatkın olmaktadır (Eldeleklioğlu, 1996). Kulaksızoğlu'na (2002) göre demokratik tutuma sahip olan anne babaların, çocukların davranışlarını doğru şekilde yön verdikleri söylenebilir. Demokratik tutuma sahip ebeveynler, çocuklarının farklı kişilik yapılarına sahip olduklarını kabul edip onları önemserler, bağımsız birey olmaları yönünde onları önemserler. Çocuklarına karşı demokratik tutum sergileyen ailelerin çocuklarının, zihinsel yönden olduğu kadar, kişilik gelişimi yönünden de gelişmeye daha yatkın olduklarını, demokratik ortamın oluşmasını sağlayan ailelerin; çocuklarına sadece birey olma olanağını tanımlamakla kalmayıp, aynı zamanda onun kendini ifade etmesini sağlama ve tecrübe kazanmaya da özendirildiğini ortaya koymaktadır. Böyle bir ortamda yetişen, birey olabilmekte, kendini ifade edebilmesini iyi bilen ve girişken olmaktadır (Özgülven, 2001).

Otoriter Anne-Baba Tutumu

Otoriter anne-baba tutumu sergileyen ailelerde; anne-babalar, kendilerini toplumsal otoritenin temsilcisi olarak görür ve çocuğunun davranışlarını şekillendirmeye, denetlemeye ve değerlendirmeye çalışırlar (Bilal, 1984).

Bu tutuma sahip anne-babalar, çocuğun davranışlarını değerlendirmeye, kontrol etmeye ve biçimlendirmeye çalışır. Çocuğun anne ve babasına itaat etmesinin bir meziyet olduğunu düşünür. Çocuğu sözlü olarak desteklemez, anne-babanın sözlerinin kabul edilmesi gerektiğine inanır. Ergenler dışlanacaklarını ve cezalandırılacaklarını bildiklerinden anne babalarının isteklerini yerine getirmeye çalışırlar. Otoriter tutuma sahip çocuklar duygu ve düşüncelerini daha çok bastırırlar (Kulaksızoğlu, 2002).

Koruyucu Anne-Baba Tutumu

Çocuğun birey olmasını engellenmeyecek derecede koruma-himaye etme anne babalık davranışı normal olarak karşınır fakat çocuğun kendini, kişiliğini geliştirmesi, birey olmasını engelleyecek kadar aşırı olmasıdır. Bu tutuma sahip anne-baba, çocuğun gelişim özelliklerine özgü davranışları kazanmasını engelleyecek şekilde nasıl davranmasını dikte eder (Kulaksızoğlu, 2002).

Anne-babanın aşırı himayeci olması, çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen göstermesi anlamına gelir. Bundan dolayı, çocuk diğer insanlara aşırı bağımlı, özgüveni olmayan, duygusal çökün-

tülere sahip bir birey olabilir. Çocuğun yaşamı boyunca devam edebilen bu bağımlılık, sosyal yönden gelişmesini olumsuz etkiler ve çocuğun bireysel hareket etmesine olanak vermez. Anne-babanın aşırı himayeciliği çocuğun okula uyumunu ve başarısını olumsuz etkiler (Yavuzer, 2003).

Depresyon

Depresyon, kişinin kendi yaşam olayları ile geleceğini olumsuz şekilde değerlendirmesi sonucu ortaya çıkan ve yaşam kalitesini önemli derecede etkileyen psikolojik bir rahatsızlıktır (Köknel, 1989). Depresif durumunu yaşamakta olan kişi yaşadıklarını genellikle üzüntü, karamsarlık, umutsuzluk ve mutsuzluk olarak tanımlar. Bazı durumlarda ise kişi depresyonda olduğunu kabul etmez ve depresyonun varlığı başkasının gözlemesiyle ortaya çıkmaktadır. farklı belirtiler depresyona eşlik eder bunlar ise, ağlamalar, anksiyete ve panik nöbetleri, hırçınlık, beden sağlığına ilişkin aşırı kaygılar ve obsesif düşünce takımları sayılabilir (Geçtan,2000). Ergenlikte görülen ruhsal bozuklukların, hastalıklarının % 20-25'inin depresyon olduğu kabul edilmiştir. Depresyonların genel nüfus içinde görülme sıklığı, okul öncesi dönemde % 1, ilköğretim döneminin başlangıcında %2'dir. Bu oran gençlik çağında %4-5'e ulaşmaktadır. Duygulanım bozukluklarının başlangıcı, genel olarak 12-24 yaş dilimi arasında olup, kızlarda erkeklere oranla 2-3 kat daha sık görülür (Köknel, 2010).

Algılanan Anne-Baba Tutumu ve Depresyon

Erözkan (2009)'a göre anne ve babaların demokratik ve destekleyici tutuma sahip olmamaları, çocuklar için risk oluşturmaktadır. Bununla ilgili olarak yaşanan aile içi kavga, babanın sert ve anneye yardımcı olmayan tutumları, çocuklarda depresyon, düşük benlik saygısı ve davranış bozukluklarına yol açmakta iken; anne-babalarının haksızlık yaptığını, anlaşılmaz olduklarını ve hoşgörüsüz olduklarını düşünen anne-babaların davranışlarıyla bu durumları doğrulaması noktasında ergenler de depresyon yaşayabilmektedirler.

Tartışmalar, birbirine küsmeler, anne-babanın birbirine gösterdiği şiddet, çocuklarda kalıcı depresyona neden olabilmektedir (Yörükoğlu, 1987).

"Otoriter anne-babanın olduğu ailede uygulanan sıkı disiplin kuralları ve eğitimde cezaya başvurulması çocukta düşük benlik saygısına yol açmakta, çocuğun kaygılı ve nörotik bir kişilik geliştirmesinde önemli etken olmaktadır. Bunların yanı sıra anne-babaları otoriter olan gençlerin çevrelerine körü körüne uyan, başarılı ancak sosyal konularda kendilerine daha az güvenli, depresyona, suçluluğa ve madde kullanımına daha yatkın oldukları belirtilmektedir" (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005).

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın örneklemini, Batman, Kahramanmaraş, Gaziantep'te bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokullarında eğitim gören 7. Sınıf 58 kız, 60 erkek toplam 118 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan bu form ile kişilere ait bazı sosyo-demografik özelliklerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu formda; kişilerin yaş, okul, anne-babanın evlilik durumu, anne-babanın eğitim düzeyleri, anne baba çalışma durumları, anne baba hayatta olup olmaması, gelir durumu gibi konular hakkında bilgi alma amaçlanmıştır.

Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)

Öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumlarını belirleyebilmek için 1972'de Kuzgun tarafından geliştirilmiş daha sonra Kuzgun ve Eldeleklioğlu tarafından revize edilmiş olan anne-baba tutum ölçeği araştırmada kullanılmıştır. Ölçek üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar demokratik anne-baba tutumu, otoriter anne-baba tutumu ve koruyucu anne-baba tutumudur.

Anne-baba tutum ölçeğinin güvenilirliğinin iç tutarlık katsayıları; demokrat tutum için .89, koruyucu istekçi tutum için .82 ve otoriter tutum için .78 olarak bulunmuştur (Kuzgun ve Eldeleklioğlu 2005).

Çocuklar için Depresyon Ölçeği (ÇDÖ)

ÇDÖ, kendini değerlendirme ölçeği olup, bireysel veya grup olarak uygulanabilmektedir. Ölçeğin uygulanmasında belirtilmiş bir zaman sınırlaması bulunmamaktadır (Öner 2008). Ölçek toplam 27 maddeden oluşmaktadır ve her maddede çocuğun son iki haf-

tasını değerlendirerek, aralarında seçim yapacağı üç cümle bulunmaktadır. Her cümle seti, çocukluk depresyonunun belirtilerine ilişkin ifadeler içermektedir. Her madde belirtinin şiddetine göre 0, 1 ya da 2 olarak puanlanmaktadır. Ölçeğin patoloji kesim noktası 19 puan olarak saptanmıştır. Türkçe formu Öy (1990) tarafından uyarlanmış olan ölçeğin güvenilirlik ve geçerliğini belirlemek üzere yapılan analizlere göre, iç tutarlılık katsayısı .86; dört hafta arayla yapılan test-tekrar test güvenilirliği ise .72 olarak hesaplanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen verilere uygulanan istatistiksel sonuçları aktarılmaktadır.

Çocukların depresyon puanlarının anne baba tutumlarıyla olan ilişkisini incelemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçlarına değinilmektedir. Çocukların depresyon puanlarının cinsiyet, anne babanın birlikte olup olmaması değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini anlamak üzere yürütülen bağımsız gruplar t testi sonuçları aktarılmaktadır. Depresyon puanlarının çocukların yaşadıkları şehirlere ve ailenin sahip oldukları sosyoekonomik düzeylerine göre arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığını anlamak için Tek Yön Varyans (ANOVA) testinin sonuçları aktarılmaktadır.

Araştırmanın örneklemini içerisinde yer alan çocukların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1. Araştırma Örneklemini Oluşturan Çocukların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin İstatistiksel Bilgiler.

		N	%
Cinsiyet	Kız	58	49,2
	Erkek	60	51,8
Şehir	Batman	63	53,4
	Gaziantep	28	23,7
	Kahramanmaraş	27	22,9
Anne-Baba	Birlikte	113	95,8
	Ayrı	5	4,2
Sosyoekonomik Düzey	Asgari Ücret	43	36,4
	1000-2000	36	30,5
	2000-3000	20	16,9
	3000-5000	9	7,6
	5000TL ve Üstü	10	8,5

Depresyon İle Anne-Baba Tutumları Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler

Depresyon ile Anne-Baba tutumlarının alt boyutu olan demokratik tutum arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2. Depresyon ile Anne-Baba Tutumları Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Analiz Sonuçları

	Demokratik Tutum	Koruyucu-İstekçi Tutum	Otoriter
Depresyon	-,411**	,316**	,208*

*p<.05, **p<.01

Tablo 2 incelendiğinde, depresyon ile Baba tutumlarının alt boyutu olan demokratik tutum arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki gözlenmiştir [$r=-,411, p<0,01$].

Depresyon ile Anne-Baba tutumlarının alt boyutu olan koruyucu-istekçi tutum arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, depresyon ile anne baba tutumlarının alt boyutu olan koruyucu-istekçi tutum arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki gözlenmiştir [$r=,316, p<0,01$].

Depresyon ile Anne-Baba tutumlarının alt boyutu olan otoriter tutum arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon

analizi sonuçları incelendiğinde, depresyon ile Baba tutumlarının alt boyutu olan otoriter tutum arasında düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki gözlenmiştir [$r=,208, p<0,01$].

Kız ve Erkek Çocukların Aldıkları Depresyon Puanlarına Göre Karşılaştırılması

Örnekleme yer alan kız ve erkek çocukların depresyon düzeyleri açısından karşılaştırmak üzere bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. Cinsiyet değişkeni temel alınarak yapılan gruplar arası karşılaştırma sonuçları Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3. Kız ve Erkek Çocukların Aldıkları Depresyon Puanlarının Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

Grup	n	x	sd	t	p
Depresyon					
Kız	58	14,6	116	1,14	,256
Erkek	60	13,1			

Tablo 3 incelendiğinde, kızlarla erkekler arasında depresyon puanları açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır. $t(118)=1,14, p>0,05$. Kızların depresyon puanlarının ($X=14,6$) erkeklerin depresyon puanlarından ($X=13,1$) yüksek olduğu görülmektedir.

Çocukların Yaşadıkları Şehirlere göre Araştırmanın Temel Değişiklerinden Aldıkları Puanlara göre Karşılaştırılması

Çocukların yaşadıkları şehirlere göre depresyon düzeyleri arasındaki farkı incelemek üzere Tek Yönlü Varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Şehir değişkeni temel alınarak yapılan gruplar arası karşılaştırma sonuçları Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo4. Çocukların Yaşadıkları Şehirlere Göre Depresyon Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi(ANOVA) Sonuçları

Depresyon	Kareler Ortalaması	sd	Kareler Toplamı	f	p
Gruplar arası	117,17	233,4	234,348	2,27	,107
Gruplar içi	51,42	5913,48	5913,483		
Total	6147,83	6147,831			

Analiz sonuçlarına göre çocukların yaşadıkları şehirlere göre depresyon düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilememiştir $F(2,115)=2,27, p>0,05$.

Çocukların Anne-Babalarının Birlikte Olup Olmadıklarına Göre Aldıkları Depresyon Puanlarının Karşılaştırılması

Örnekleme yer alan kız ve erkek çocukların, araştırmanın değişkenlerinden olan anne-babanın birlikte olup olmamasına göre depresyon düzeyleri açısından karşılaştırmak üzere bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. Anne-babanın birlikte olup olmaması değişkeni temel alınarak yapılan gruplar arası karşılaştırma sonuçları Tablo5'de sunulmaktadır.

Tablo5.Çocukların Anne-Babalarının Birlikte Olup Olmadıklarına Göre Aldıkları Depresyon Puanlarının Bağımsız Gruplar T-testi Sonuçları

Grup	n	x	sd	t	p
Birlikte	113	13,6	116	-1,50	,572
Depresyon Ayrı	5	18,6			

Bağımsız gruplar t-testi sonuçlarına göre anne-babanın birlikte olup olmaması depresyon puanları açısından anlamlı fark tespit edilememiştir $t(118)=-1,50, p>0,05$.

Çocukların Aile Sosyoekonomik Düzeylerinin Depresyondan Aldıkları Puanlara Göre Karşılaştırılması

Çocukların ailesinin sosyoekonomik düzeyine göre depresyon düzeyleri arasındaki farkı incelemek üzere Tek Yönlü Varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi değişkeni temel alınarak yapılan gruplar arası karşılaştırma sonuçları Tablo6'de sunulmaktadır.

Tablo 6.Çocukların Aile Sosyoekonomik Düzeylerinin Depresyondan Aldıkları Puanlara Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Depresyon	Kareler Ortalaması	sd	Kareler Toplamı	f	p
Gruplar arası	124,4	4	234,348	2,48	,047
Gruplar içi	50,0	113	5913,483		
Total	117	6147,831			

Analiz sonuçlarına göre çocukların ailesinin sosyoekonomik düzeylerine göre depresyon düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir $f(4,113)=2,489, p<0,05$.

Gruplar arasında yaptığımız ANAVO testinin sonuçlarına göre çocukların sosyoekonomik düzeylerine göre aldıkları depresyon puanları arasında bir fark gözlemlenmesine rağmen gruplar arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmemiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmanın bulgularına göre çocukların algıladıkları anne-baba tutumlarının tüm alt boyutları ile depresyon düzeyi arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Bu araştırmaya göre ebeveynlerin sergilemiş olduğu demokratik tutum arttıkça öğrencinin depresyon düzeyi azalmakta, ebeveynlerin sergilemiş olduğu koruyucu-istekçi ve otoriter tutum arttığında ise öğrencinin depresyon düzeyi artmaktadır.

Ceral ve Dağ (2005) "ergenlerde algılanan anne baba tutumlarına bağlı benlik saygısı depresiflik ve genel psikolojik belirti düzeyi farklılıkları" üzerine yaptıkları araştırmada, demokratik tutum sergileyen ailelerin çocuklarının, otoriter ve ihmalkâr olan ailelerin çocuklarına göre daha az psikolojik belirti gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Sarper'e (2001) göre aile içi ilişkilerin çocuğun beden ve ruh sağlığı üzerinde büyük etkisi ve önemi vardır. Çocuğun aile ilişkilerinin sağlıksız olması, çocuğun ruh ve beden sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Kız ve erkek çocukların depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Cinsiyet ve depresyon arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan diğer araştırma sonuçları incelendiğinde özellikle klinik ortamlardan seçilmeyen örnekleme oluşturan bireylerin cinsiyete göre depresyon belirtileri göstermesinde farklılık olup olmadığına ilişkin çelişkilerin bulunduğu görülmektedir (Dökmen,1997). Araştırmamız sonucunda kız ve erkek çocukların depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık gözlemlenmemesine rağmen kız öğrencilerin depresyon puanları ortalaması ($\bar{X}=14,6$),erkek öğrencilerin depresyon puanlarından($\bar{X}=13,1$) daha yüksek çıkmıştır. Erim (2001) tarafından Beck Depresyon Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmada kızların erkeklere göre daha depresif ve daha düşük benlik saygısına sahip oldukları saptanmıştır (Karakuş,2003).

Anne-babanın ayrı olmasının depresyon düzeyini arttırması bek-

lenmektedir fakat araştırmamız sonucunda anlamlı bir farklılık olmadığı gözlenmiştir. Ancak yapılan birçok araştırmaya göre anne babanın ayrı olmasının depresyon düzeyini arttırdığı ve çocuğun ruhsal ve bedensel gelişimini olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır. Sarper'e(2001) göre aile, hem çocuğun kişilik gelişimi için hem de çocuğun ruh ve beden sağlığı için büyük önem taşır. Çocuğun sağlıklı aile ilişkilerinden mahrum kalması onun duygusal gelişimini etkilediği gibi bedensel ve zihinsel gelişimini de olumsuz etkiler.

1999 yılında Ronald ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmada; anne babası boşanmış 206 ve anne babası boşanmamış 328 çocuk üzerinde yapılmış farklı bir çalışma göstermiş ki; anne ve babanın annelik ve babalık görevlerine bağlılıkları çocukların dışsal problemleri ile ters orantılıdır. Anne babanın görevlerini yerine getirememeleri yaşanabilecek sorunları arttırmaktadır. Çin'de yapılan bir çalışmada, anne babası boşanmış veya birlikte olan 8-14 yaşlarındaki 348 çocuk üzerinde Achenbah regresyon analizi uygulanmıştır. Uygulama sonucuna göre; boşanmış ailelerin çocuklarında daha yüksek seviyede takıntı ve depresyon gözlenmiştir (Karakuş,2003).

Araştırmanın amacına yönelik yapılan analizlerden elde edilen bir diğer bulguya göre ekonomik düzey yükseldikçe çocuklarda görülen depresyon belirtilerinde azalma olduğu yönündedir. İlgili literatür çalışmaları kapsamında sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan aile yapıları incelendiğinde, çocukların maddi ve manevi olanaklarının kısıtlı tutulması nedeniyle isteklerini gerçekleştiremedikleri bunun sonucunda da geleceğe karşı umutsuz düşündükleri ve kendilerini çaresiz hissettikleri belirtilmektedir. Bu olumsuz duyguların çocuklarda hemen her gün moral bozukluğuna neden olmasından iştahta azalma, uykusuzluk, psikomotorajitasyon ve reterdasyon gibi belirtileri ortaya çıkarmasıyla depresif yakınmaların arttığı gözlenmektedir (Aydın 1985, Kümbül 2002).

KAYNAKLAR

- Aydın, G. (1985). Sosyal Başarı Eğitimi İle Sosyal Beceri Eğitiminin Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışının Ortadan Kaldırılmasına Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Bilal G (1984) Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Anne-Baba Tutumlarının Çocukların Uyum Düzeylerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Ceral S, Dağ (2005). Ergenlerde Algılanan Anne Baba Tutumlarına Bağlı Benlik Saygısı Depresiflik ve Genel Psikolojik Belirti Düzeyi Farklılıkları. *Psikiyatri, Psikoloji, Psikiyofarmakoloji (3p) Dergisi*, 13 (4):233-241
- Demiriz S, Öğretir A. (2007). Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (1):105-122
- Dökmen Z, Y. (1997). Çalışma, Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerine İle Ev İşleri Ve Depresyon İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 12(39):39-56
- Eldeleklioğlu J (1996) Karar Stratejileri ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Erözkan A. (2009). İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinde Depresyonun Yordayıcıları. *İlköğretim Online*, 8 (2),334-345
- Geçtan E (2000) *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar (15. Baskı)*, Remzi Kitapevi, İstanbul
- Özgülven E İ (2001) *Ailede İletişim ve Yaşam, PDREM Yayınları*, Ankara
- Öner N (2008) *Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testlerden Örnekler*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul
- Öy B (1990) Çocuklar İçin Depresyon Ölçeğinin Öğrenciler Ve Çocuk Ruh Sağlığı Kliniğine Başvuran Çocuklarda Uygulanması. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara
- Karakuş S (2003) Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocukların Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi ve Okul Başarısına Yansımaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Kulaksızoğlu A (2002) *Ergenlik Psikolojisi (5.Baskı)*, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Kuzgun Y, Eldeleklioğlu, J. (2005). Anne-Baba Tutumları Ölçeği. Edit: Yıldız Kuzgun ve Feride Bacanlı: PDR'de Kullanılan Ölçekler, Nobel Yayın dağıtım, Ankara
- Kovacs M. (1981) Rating Scales to Assess Depression In School Aged Children. *Acta Paedopsychiatr*, 46: 305–315
- Köknel, Ö. (1989). Depresyon (ruhsal çöküntü), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul
- Köknel, Ö. (2010). Kültür ve Gençlik Sorunları: Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne-Baba Tutumları (2.Baskı), Timaş Yayınları, İstanbul, s.41-93
- Kümbül B (2002) Çalışma hayatında öğrenilmiş çaresizlik olgusu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sarper N (2001) Yetiştirme Yurdunda Yetişen Çocuklar İle Anne-Baba Yanında Yetişen Çocukların Denetim Odaklarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Vatansever, N. (1999). Göçmen Olan ve Olmayan Ailelerin On iki Yaş Grubundaki Çocuklarının Anne-baba Tutumları ve depresyon Düzeylerinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Yavuzer H (2003) Yaygın Anne-Baba Tutumları: Ana Baba okulu (10. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 115-133
- Yörükoğlu, A. (1987) *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

9. VE 10. SINIFLARDA ÖZGÜVEN VE SINAV KAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Aslı ÖZSOY , Seda ERUSLU , Sezin GÖYMEN

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

Bu araştırmada sınav kaygısı ile özgüven kavramlarının arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmamıza Mustafa Hatice Gençten Ticaret ve Meslek Lisesi'nde eğitim gören 25 kız 65 erkek öğrenciden oluşan 90 öğrenci katılmıştır. Öğrencilere bir gün aryla kendi sınıf ortamlarında Sınav Kaygısı Ölçeği ve Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri uygulanmıştır. Elde edilen verileri t-testi ve korelasyon analizleri ile değerlendirilmiştir. Korelasyon analizi sonucuna göre özgüven ile sınav kaygısı arasında negatif yönde bir ilişki görülmüştür.

SUMMARY

In this research we aimed to investigate that relation between exam anxiety and self-confidence. The sample of the study included totally 90 high school students (25 female, 65 male) who are studying in Mustafa Hatice Gençten Trade Vocational High School. Test Anxiety Scale and the Coopersmith Self-Esteem Inventory used every other day in their students class. We evaluated that obtained data with T-test and Correlation analyze. In committed correlation analyze, between self-confidence and exam anxiety are seen negative correlation.

1. GİRİŞ

Günümüzde değişen hayat koşulları ve hızla gelişen teknolojinin de etkisiyle gelecek ile ilgili kaygılar artmaktadır. Bu durum beraberinde eğitimin bireyler için her geçen gün daha da önem kazanmasına yol açmıştır. Derslerdeki başarının sınavlar ile belirlenmesi bireylerde kaygıya yol açabilmektedir. Sınav kaygısı, sınav öncesinde edinilen bilginin, sınav anında uygun bir biçimde kullanılmasına engel olan ve bununla birlikte başarının düşmesine neden olan yoğun kaygı durumu olarak tanımlanmaktadır (Yeşilyurt, 2007 akt. Tekbaş, 2009)

Yapılan birçok araştırma toplumumuzda birçok bireyde kaygı seviyesinin yüksek olduğunu ve birçok öğrencilerin sınav kaygısı yaşadığını göstermiştir. Özgüveni tehdit eden ve öğrencilerin çoğunlukla yaşadığı bir duygu olan sınav kaygısı otoriter, güven kırıcı ve kısıtlayıcı aile davranışlarıyla yakından ilişki içerisinde olmakta ve ailedeki sıkı disiplin, insanlar tarafından eleştirilme, değerlendirilme korkusu ve bunun çağrıştırdığı özgüvene tehdit duygusu, tekrarlanan okul başarısızlıkları, öğrencinin içinde bulunduğu koşullar bu kaygının gelişmesine zemin hazırlamaktadır (Öner, 1990).

1.1. Özgüven

1.1.1 Özgüven Nedir?

Bireyin sahip olduğu hayatının mutlu ve başarılı olabilmesi için gereken en önemli özelliklerden birisi özgüvendir (Çelik ve Onay, 2014). Başka bir deyişle, kişinin kendisine yönelik iyi, pozitif duy-

gular meydana getirmesi sonucu kendini iyi hissetmesi ve bunun doğrultusunda kendisiyle ve etrafındaki insanlarla barışık olması demektir (Akagündüz, 2006 akt; Çelik ve Onay 2014). En kısa şekliyle özgüven bireyin kendine güvenmesi şeklinde tanımlanabilir (Çelik ve Onay, 2014).

Bireydeki özgüven doğumla birlikte gelişmeye başlar ve yaşam boyu gelişmeye devam eden bir olgudur. Kişide ergenlikle birlikte özgüvenlerini değerlendirmeye aynı zamanda şekillendirmeye başlar. Özgüven öncelikle annenin çocuğa yaklaşımı ile şekillenirken daha sonra öğretmen ve arkadaşlar gibi diğer kaynaklardan da beslenirler. Özgüven bireyden bireye farklılık gösteren karmaşık bir olgudur (Özbey, 2004 akt. Yarımkaya 2013).

Bireyin kendisini değerlendirmesi ve kendisinden memnun olup olmaması sonucu ortaya çıkan olgu özgüvendir. Özgüven düşük veya yüksek olabileceği gibi, statik değildir ve duruma içinde bulunulan koşullara göre değişim gösterir. Özgüvenin meydana gelmesinde ana karakter benlik kavramı, kişinin ne olduğunu; ideal benliğin bireyin olmak istediği benliği; özsaygının ise kişinin kendisini nasıl gördüğü ve nasıl olmak istediği arasındaki duygu farkı olarak ortaya çıkar (Akagündüz, 2006 akt. Yarımkaya, 2013).

Özgüven iç özgüven ve dış özgüven olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç özgüven kişinin kendisinden memnun olma kendisiyle barışık olmasına dair olan inancı ve bu konuda ki hissettikleridir. Dış özgüven ise bireyin kendinden emin bir şekilde dışarıya verdiği görüntü ve davranışlardır (Özbey, 2004 akt. Yarımkaya, 2013).

1.1.2 Özgüvenin Oluşumunu Etkileyen Faktörler

1. Ana baba tutumları: Bireyde güven duygusu öncelikle anne babanın yön vermesiyle oluşur ve devamında gelişmeye başlar. Çocukta oluşan güven duygusu ailenin eğitim anlayışına, tutumuna ve disiplinine bağlıdır. Çocuk anne babasının gösterdiği tutum ve davranışa göre kendi davranışlarını şekillendirir. Anne babanın çocuklarına yönelik tutumları etkileyen faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler içinde; anne babanın beklentilerine uygun çocuğa sahip olup olmamaları, sahip oldukları çocuklarının sayısı, cinsiyeti bulunabilir. Anne babanın çocukluk deneyimleri de şimdiki tutumlarını etkileyebilmektedir. Bunlarla birlikte ebeveynlerin birbirleri ile olan iletişimlerin sağlık olup olmaması çocuklarına yöneltecekleri tutumları etkileyen faktörler arasındadır. Çocuğun ileride özgüvenli bir birey olmasını isteyen anne babanın öncelikle kendilerine daha sonra birbirlerine ardından da çocuklarına güvenmeleri temel kuraldır (Başoğlu, 2007).

2. Boşanma

Ebeveynlerden birinin ölümü ya da boşanma nedeniyle kaybı ailenin birlik içinde olmasını ve etkinliğini bozar. Böyle bir durumda sorumluluğu artan anne veya babanın karşılaştığı zorlanmalar çocuğun güvensizlik duygusunu çoğaltır. Bununla birlikte çocuk anne ya da babadan hangisine bağlılık göstereceğinin karmaşasını yaşar bu da çocuğun güven duygusunu ve kendine yeterlilik duygusunun zedelenmesine veya yitirmesine neden olur (Geçtan, 1984 akt. Başoğlu, 2007).

3. Ceza

Şiddet, korkutma, sindirme gibi yöntemler çocukların içe kapanık ve saldırgan olmalarına bununla birlikte çocuğun kendine olan güvenin sarsılmasına neden olabilir. Çocuğa uygulanan bedensel ceza veya sevgisizlik yüksek kaygı düzeyi oluşturmaktadır. Bunların aksine anne ile babanın sevgi dolu yaklaşımı çocukta güvenlik ve yüksek benlik saygısı oluşturur (Yörükoğlu, 1986; Kaya & Uluşoy & Aral, 1992; Yavuzer, 1990 akt. Başoğlu, 2007).

4. Zeka: Zeki bireylerin aktarılanı hızlı kavrayıp çabuk öğrenmeleri onlara çevrelerinde üstünlük sağlamaktadır. Bu kazandıkları üstünlük doğrultusunda bireyin kendine olan güveni ve benlik saygısında güçlüdür. Kişinin kazandığı her başarı kendilerine olan güvenleri sağlamlaştırmaktadır (Yörükoğlu, 1986 akt. Başoğlu, 2007).

5. Başarı: Başarı, bireyin kendi becerileri doğrultusunda kendini geliştirmesidir. Başarı bir ihtiyaçtır. Fakat bazı bireyler ruhsal sağlıklarını koruyabilmek için devamlı başarı olmak zorunluluğu duyarlar. Bu kişilerde başarısız olmak değersizlikle aynı anlamdadır. Başarısız oldukları takdirde çevreden dışlanacaklarını, sevilmeceklerini düşünürler. Bu tür bir durum çoğunlukla bireyin doyumsuzluğundan ve özgüven eksikliğinden oluşmaktadır (Yavuzer, 1986 akt. Başoğlu, 2007).

1.2. Sınav Kaygısı

1.2.1 Sınav Kaygısı Nedir?

Bir uyarana maruz kalındığında bireydevarolan, bedensel, duy-

gusal ve bilişsel değişimlerle kendini gösteren uyarılmışlık haline kaygı denir (Tekbaş, 2009). Hayatımızın her anında, bizi kaygılandıran olaylarla karşı karşıya geliriz. Kaygı durumları doğum anında başlar ve yaşamın sonuna kadar devam eder. Bu yaşam sürecinin eğitim ve öğretim basamağında da kişiyi kaygılandıran en temel nokta sınavlardır (Gençdoğan, T:Y).

Sınav kaygısı, akademik başarıyı negatif yönde etkileyen, fizyolojik ve bilişsel belirtilerle görülen, kişinin çalışma kalitesini bozan bir durumdur (Güneri, 1997; Man, 1991; Lazaruz, 1966; Kırklans ve Hallondsworth, 1980; Erkan, 1991 akt. Gençdoğan, T:Y). Sınav kaygısı kişide, çocukluk döneminde oluşur ve yaşamının ileriki dönemlerinde de etkisini gösterir (Öner, 1989 akt. Erözkan, 2004).

Öğrencilerin sınavlarla ilgili yaşadığı stres ve sınav kaygısı önemli bir sorundur. Kişinin girdiği sınavlar, onun meslek seçimini, kariyer planlarını etkiliyorsa stres yaratmaktadır (Pelog-Popko, 2004 akt. Kavakçı, Güler ve Çetinkaya, 2011). Optimal düzeyde yaşanan sınav kaygısı akademik başarıyı pozitif yönde etkilerken, yüksek düzeyde yaşanan sınav kaygısı başarıyı negatif yönde etkilemektedir (Ekşi, 1998, Musch ve Broder, 1999 akt. Kavakçı ve ark., 2011).

Bu konu ile ilgili yapılan araştırmalar, sınav kaygısının iki önemli bileşeninin olduğunu göstermektedir. Bu bileşenler, biliş ve emosyondur (Morris ve ark., 1981 akt. Kavakçı ve ark., 2011). Bilişsel bileşen, kişinin daima başarısızlığının sonuçlarını düşünmesidir yani zihnin sürekli sınavla meşgul olmasıdır. Öğrencinin sınav başarısı hakkında kendine yeterince güvenmemesi ve sürekli endişe duymasıdır. Zihinsel bir süreçtir (Zeidner, 1998, Liebert ve Morris, 1967 akt. Kavakçı ve ark., 2011). Emosyonel bileşen ise, yoğun kaygının yarattığı gerginlik, korku ve sinirlilik halidir. Vücut bunlarla birlikte çarpıntı, bulantı, terleme gibi somatik belirtiler gösterir (Liebert ve Morris, 1967 akt. Kavakçı ve ark., 2011).

1.2.2. Sınav Kaygısı Belirtileri

1. Zihinsel Belirtiler: Öğrencide aşırı unutkanlık vardır. Dikkatini toplayamaz, sınav sorularını okuyup anlamada ve düşüncelerinin toparlamada zorlanır. Soruları yanıtlarken anahtar kelimeleri veya konuyu hatırlamada güçlük çeker.

2. Fizyolojik Belirtiler: Kalp atışları artar, nefes alıp verme hızlanır. Terleme veya üşüme, titreme, baş ağrısı, baş dönmesi, yüzün kızarması, ishal, kusma, sık idrara çıkma, ellerin soğuk ve nemli olması görülen fizyolojik belirtilerdir.

3. Duygusal Belirtiler: Gerginlik, sinirlilik, karamsarlık, korku, panik, heyecan, güvensizlik, çaresizlik kişide oluşan duygusal belirtilerdir.

4. Davranışsal Belirtiler: Bütün yaşanan bu duygusal, bilişsel ve fizyolojik belirtiler ile birlikte ders çalışmayı yada sınavı yarıda bırakma veya sınava girmeme gibi davranışsal belirtiler de görülür (Yeşilyurt, 2007 akt. Tekbaş, 2009).

1.2.3. Sınav Kaygısının Nedenleri

Yapılan araştırmalar sınav kaygısının altında birçok nedenin yattığını göstermektedir. Nedenlere baktığımızda ilk sırada öğrencinin

özgüvenin düşük olması yer almaktadır. Buna ek olarak anne babanın öğrencinin başarısına yönelik yüksek beklentisinin olması, kötü çalışma alışkanlıkları, öğrencinin başarısız olacağını düşünmesi, çevresi tarafından başarısız değerlendirilme korkusu, görev ve sorumlulukların ertelenmesi, sadece sınava odaklanma, ebeveynin baskıcı, eleştirici yargılayıcı tutumunun olması, öğrencinin çevresindekilerle kıyaslanması sınav kaygısının nedenleri olarak görülmektedir (Turan Başoğlu, 2007).

1.2.4 Sınav Kaygısının Sonuçları

Sınav kaygısı kişiyi fizyolojik, duygusal ve bilişsel olarak etkilemektedir. Bunlarla birlikte yaşanan bu kaygı genellikle az veya çok patolojik belirtileri meydana getirmekteveyabu bozuklukların meydana gelişini kolaylaştırmaktadır. Bireyde genellikle görülen patolojik belirtiler ise depresyon, somatizasyon, uyku ve yeme bozuklukları, tiklerdir (Türkcan, Türkcan ve Uygur, 1992 akt. Turan Başoğlu, 2007).

1.2.5 Sınav Kaygısı İle Başa Çıkma Yolları

İnsanlar stresli durumlarla karşı karşıya kaldıklarında çevrelerinden gelen isteklerin üstesinden gelebilmek için, kendi kendilerine geliştirdikleri davranışsal ve bilişsel çabalar üretirler buna, başa çıkma denir. Stresin oluşturduğu duygular ve psikolojik uyarılma kişiyi son derece rahatsız eder. Birey bu rahatsız edici durumdan kurtulmak için bir şeyler yapmaya yönelir. İnsanın bu rahatsız edici durumlarla uğraşma süreci, başa çıkmadır (Lazarus ve Folkman, 1984, Lazarus, 1991 akt. Erözkan, 2004.).

Sınav kaygısıyla başa çıkmada sistematik duyarsızlaştırma, stres aşısı ve gevşeme tekniklerinin önemli bir işlevi vardır (Musch ve Bröder, 1999 akt. Erözkan, 2004). Bireyin kullandığı bu başa çıkma yollarının dışında, kişiye doğru ve derin nefes alma kuralları, progresif gevşeme tekniği öğretilebilir. Öğrencinin sınav ile ilgili düşünce biçimi pozitif yönde düzenlenebilir. Sınavın bir amaç değil bir araç olduğu düşüncesi kazandırılabilir. Öğrencinin ders çalışma sistemi düzenlenebilir. Anne ve baba tutumlarını düzenlemeye yönelik çalışmalar yapılır (Özer, 1990, Turan Başoğlu, 2007).

Bu araştırmamızda sınav kaygısı ile özgüven kavramları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1 Örneklem

Araştırmamızın örneklemini Mustafa Hatice Gençten Ticaret ve Meslek Lisesi'nde eğitim gören 90 öğrenciyi kapsamaktadır. Bu ölçekler 9. ve 10. sınıflara uygulanmıştır. 90 öğrencinin 45 i 9. sınıftan, 45 i 10. sınıftan oluşmaktadır. Cinsiyet dağılımlarına baktığımızda öğrencilerin 25 i kız öğrenci 65 i erkek öğrencidir. Örneklemde kız ve erkek öğrenci dağılımında denge sağlanamamıştır. Bunun böyle olmasının sebebi uygulama yaptığımız okulda erkek öğrencilerin fazla bulunmasıdır. Ayrıca eksik doldurulan ölçekler araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu da cinsiyet dağılımımızı etkileyen bir diğer faktördür.

2.2 İşlem

Araştırmamıza katılan 90 katılımcıya ölçekler, kendi sınıflarında bir gün arayla uygulanmıştır. İlk olarak Sınav Kaygısı Ölçeği, bir gün sonra ise Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri uygulanmıştır.

2.3 Veri Toplama Araçları

2.3.1 Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri

Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri, bir kişinin sosyal, akademik ve bireysel hayatında kendisi hakkındaki düşüncelerini ölçmek üzere geliştirilmiştir. Envanter geliştirildiğinden (1967) bu yana birkaç kez revize edilmiştir. Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri'nin revize edilen formları okul formu, okul kısa formu ve yetişkin formudur. Uyguladığımız okul kısa formu 25 sorudan oluşmaktadır. Aynı yaş grubundaki çocuklara uygulanır. Eski ölçekte bu kısım ayrı bir kitapçık halindeyken şimdi bütün sorular okul formunda toplanmıştır. Kısa formda yalan skalası yoktur ve alt skala puanları da ayrılmamıştır. Yani alt ölçekler mevcut değildir. Tek puan hesaplanmaktadır.

Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri, bireysel veya gruba uygulanabilmektedir. Yüksek, orta ve düşük olmak üzere 3 puan grubuna ulaşılmaktadır. Bu puan sınırlarının altında ve üstünde olanlar tespit edilmekte sonuçlar buna göre değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Ölçeğin uygulandığı kişiler ifadelerle 'Bana Uygun' veya 'Bana Uygun Değil' diye cevap verebilecekleri gibi 'Evet' veya 'Hayır' şeklinde de cevap verebilmektedirler. İfadelerin formatı her ikisine de uygundur.

Özsaygı düzeyi düşük bireyler diğer bireyler arasından ve 25 soruya verdikleri yanıtlardan tespit edilmektedir. Olumsuz bir ifadeye 'Hayır', olumlu bir ifadeye de 'Evet' üzerinden bir değerlendirme yapmak amacıyla elde edilen puan 4 ile çarpılmaktadır. Böylece, elde edilen sonuç o kişinin öz saygı düzeyini vermektedir. O kişinin öz saygı düzeyinin düşük, orta veya yüksek olduğunu belirlemek için kişinin içinde bulunduğu gruba ilişkin ortalamalar tespit edilmekte ve kişinin puanının ortalamaya göre durumu belirlenmektedir (Turan Başoğlu, 2007).

2.3.2 Sınav Kaygısı Ölçeği

Sınav Kaygısı Ölçeği, sınav kaygısı yaşayan öğrencileri tespit etmek, sınav kaygısının nedenlerini ortaya çıkartıp çözüm yolu bulmak amacıyla kullanılmaktadır. İlköğretim 6. 7. 8. sınıflar ile ortaöğretim kademesindeki tüm öğrencilere uygulanır. Ölçek sonuçları cevap anahtarına göre yorumlanır, doğru şıkki işaretleyenlere 1 puan yanlış şıkki işaretleyenlere ise puan verilmez. Sınav kaygısı yaşayan öğrencilere gerekli bireysel veya grup rehberlik çalışmaları yapılır (Turan Başoğlu, 2007).

3. BULGULAR

Çalışmaya katılan kişilerin özsaygı ve sınav kaygısı puanları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Özsaygı ile sınav kaygısı arasındaki ilişkiyi görmek için korelasyon analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre öğrencilerin sınav kaygısı ile öz güvenleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -.338, p < 0.05$). Öğrencilerin sınav kaygıları arttıkça özgüvenleri azalmaktadır.

Tablo 1: Özgüven ile Sınav Kaygısı Arasındaki Korelasyon

	N	Ort.	SS	R
Özgüven	90	14,54	4,01	-,33
Sınav Kaygısı	90	33,38	7,50	-,33

* $p<.05$, ** $p<.01$, *** $p<.001$

Cinsiyetin ile sınav kaygısı arasında anlamlı bir fark olup olmadığını görmek amacı ile T – Testi analizi yapılmıştır. Yapılan analize göre cinsiyet ile sınav kaygısı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t(88) = -,562, p>0,05$). Kız yada erkek olmak sınav kaygısı açısından bir fark yaratmamaktadır.

Tablo 2: Öğrencilerin Sınav Kaygısı Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi sonuçları

	N	Ort.	SD	T	P
Özgüven				,88	,28
Cinsiyet					
Kız	25	34,52	6,38		
Erkek	65	32,95	7,90		

* $p<.05$

Aynı zamanda cinsiyet ile özgüven arasında da anlamlı bir fark olup olmadığını görmek için T-Test analizi uygulanmıştır. Yapılan analize göre cinsiyet ile özgüven arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t(88) = ,885, p>0,05$). Cinsiyet farklılığı özgüven puanları açısından bir fark yaratmamaktadır.

Tablo 3: Öğrencilerin Özgüven Puanlarının Cinsiyete Göre T-Test Sonuçları

	N	Ort.	SD	T	P
Özgüven				-,56	,86
Cinsiyet					
Kız	25	14,16	4,20		
Erkek	65	14,69	3,95		

* $p<.05$

4. TARTIŞMA

Bu bölümde, sınav kaygısı ile özgüven arasındaki ilişkinin ergenlik döneminde incelenmesi, ilgili araştırmanın bulgularıyla ele alınarak tartışılacaktır. Ray (1988), sınav kaygısı ile ilgili 1562 meta-analitik çalışmanın sonucunu bütünleştirerek elde ettiği bulgularda, sınav kaygısının düşük performansa neden olduğunu, öğrencilerin olumsuz değerlendirilme korkularının, savunmasızlıklarının ve diğer kaygı tarzlarının bireylerin benlik saygılarını etkilediğini saptamıştır (Akt.:Alyaprak, 2006). Bu değerlendirme bizim araştırmamızın bulgularıyla paralel olarak ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri ile sürekli kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunurken, yaşları yükseldikçe de durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri düşmektedir (Akt.:Öztürk,2000). Ancak bizim elde ettiğimiz bulgularda 9. Sınıflarla 10. Sınıflar arasında bir fark gözlenmemiştir. Bu durumda araştırmamızda yaşın yükselmesinin kaygı ve benlik saygısı düzeylerinde etkisine ulaşamamıştır. Örneklemimizdeki yaş grubunun 9. ve 10. Sınıf

ile sınırlı olması bu sonuca ulaşamamamıza neden olmuş olabilir. Bulgularda; Coopersmith Global Özsaygı puanının cinsiyetlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Bizim elde ettiğimiz sonuçlarda da cinsiyetin etkisi çıkmamıştır. Laskovic, G. ve ark. (1990) yaptıkları araştırmada ise özgüven düzeyinin cinsiyete göre değiştiğini ve kızların erkeklere göre daha yüksek özgüvenli olduğunu bulmuşlardır. Ancak birçok araştırma sonuçlarına göre yine kızların erkeklere göre sınav kaygısının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Araştırmamızın bulgularının dışında sınav kaygısı ile ilgili tartışılacak bir diğer konu ise bireylerin başarılı olan kişi/kişilerle kıyaslanması sınav kaygısının nedenleri arasında gösterilmektedir. Kardeşlerin birbirleriyle kıyaslandığı durumlarda yüksek sınav kaygısı yaşanabilir. Bu konuda yapılan bir araştırmada ise okul başarısı çok yüksek ve düşük olan öğrencilerin kaygı düzeyleri onların başarısı üzerinde etkili olmazken, ortada olan büyük çoğunluk için kaygı düzeyleri başarıyı etkilemektedir (Baltaş,1991).

Araştırmamızın konusu ve ileriki araştırmalar için öneriler ise sınav kaygısı, özgüven ve ergenlik dönemi ile ilgili konularda ilköğretimden itibaren öğrenci ve ebeveynlere yönelik seminerler vb. düzenlenmesi veya iletişim araçlarından (Televizyon, bilgisayar vb.) bilgi verilmesi yararlı olabilir. Özgüvenin oluşması ve gelişmesi ile kişi sadece kendini ve yeteneklerini tanımakla kalmayıp aynı zamanda özgüven, sınav gibi birçok duruma olumlu etki edebilir. Bu nedenle özellikle bu konuda araştırmaların fazlaştırılması ve toplumun bilgilendirilmesi yararlı olabilir. Aileler genellikle başarı olarak okul başarısını ele almakta ve buna göre bireyleri değerlendirmekte, sevgi göstermektedirler. Ebeveynlerden başlanarak toplumdaki sınava yönelik olumsuz bakış açısının değiştirilmesi, sınava olumlu bir anlam yüklenmesi ve ebeveynlerin bireylere şartsız sevgi göstermelerinin önemini vurgulamak için çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Alyaprak, İ. (2006). Üniversite Sınavına Hazırlanan Öğrencilerde Sınav Kaygısını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Baltaş, A. (1991). Üstün Başarı, (5. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Çelik, Y., Onay, İ. (2014). 6. Sınıf Öğrencilerinin Bilimsel Tutumları ve Özgüvenleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi, Asya Öğretim Dergisi, 2(2), 38-51.
- Erözkan, A. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Sınav Kaygısı ve Başa Çıkma Davranışları, Muğla Üniversitesi SBE Dergisi Bahar, 12, 13-38.
- Gençdoğan, B. (TY). Lise Öğrencilerinin Sınav Kaygısı ile Boyun eğicilik Düzeyleri ve Sosyal Destek Algısı Arasındaki İlişkiler. Atatürk Üniversitesi K. Karabekir Fakültesi Eğitim Bilimleri Yayınları, 153-164.
- Kavakçı, Ö., Güler, A.S., Çetinkaya, S. (2011). Sınav Kaygısı ile İlişkili Psikiyatrik Belirtiler. Klinik Psikiyatri Dergisi, 14, 7-16.
- Öner, N. (1990). Sınav Kaygısı Envanteri El Kitabı. İstanbul: Yüksek Öğrenimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı Yayını, No:1.
- Öztürk, E. (2003). 11-14 Yaş Arası Ergenlerin Problem Alanlarına Yönelik Grup Rehberliği İle Çözüm Önerisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tekbaş, S. (2009). Edirne Merkez İlçede İlköğretim Son Sınıf Öğrencilerinde Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Sınavı (OKS) ve Lise Son Sınıf Öğrencilerinde Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) Sınav Kaygısı Ve Etkileyen Etmenler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü, Edirne.
- Turan Başoğlu, S. (2007). Sınav Kaygısı ile Özgüven Arasındaki İlişkinin Erinlik Döneminde İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yarımkaya, E. (2013). 12-14 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Özgüven Düzeylerinin Voleybolda Servis Atma Becerisi Üzerine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

OTİZMLİ VE SEREBRAL PALSİLİ KARDEŞİ OLAN BÜYÜK ÇOCUKLARIN VE NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN KARDEŞİ OLAN BÜYÜK ÇOCUKLARIN DEPRESYON VE ANKSİYETE DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Atila TUNÇEL, Deniz ÖZTAHTACI, Ezgi DANIŞMAN, Güneş KIRIT, Hatice ARICI, Hülya AKKAYA
Hasan Kalyoncu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, otizmlili ve serebral palsili kardeşi olan büyük çocukların ve normal gelişim gösteren kardeşi olan büyük çocukların depresyon ve anksiyete düzeylerini araştırmaktır. Çalışmaya 54 kadın, 35 erkek olmak üzere toplamda 89 kişi katılmıştır. Araştırma evrenini, Gaziantep, Adana ve Antalya illerinde bulunan, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden toplamda 89 sp ve otizmlili çocukların büyük kardeşlerinden ve normal okula devam eden çocukların büyük kardeşlerinden oluşmaktadır. Araştırma verileri, literatür taranarak hazırlanan demografik soru formu ve Durumluluk-Süreklilik Kaygı Ölçeği ve Çocuklar için Depresyon Ölçeği (ÇDÖ) kullanılarak toplanmıştır. Çalışma sonucuna göre, otizmlili, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük çocukların, depresyon puan ortalamaları arasında manidar bir fark bulunmamaktadır. $F(2,86)=.485$, $p=.617$. Otizmlili, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük çocukların, durumluk kaygı puan ortalamaları arasında manidar bir fark vardır. $F(2,86)=13.504$, $p=.617$, $\eta^2=.24$. Otizmlili, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük çocukların süreklilik kaygı puan ortalamaları arasında manidar bir fark bulunmamaktadır. $F(2,86)=3.011$, $p=.054$.

ABSTRACT

The aim of this paper is to determine the anxiety and depression levels of healthy elder siblings with cerebral palsy, autism and nörotipic children. 89 people, 54 female and 35 male, participated in the study. The study included elder sisters or brothers of 89 children with cerebral palsy and autism in special education and rehabilitation centers in Gaziantep, Adana and Antalya, as well as elder sisters or brothers of the children who studied in school. Research data were obtained by using demographic question form, State-Trait Anxiety Inventory and and Depression Scale for Children. According to the result of the study, there is not any significant difference between the average depression points of the elder sisters or brothers who had sisters or brothers with cerebral palsy or autism or with normal development characteristics. $F(2,86)=.485$, $p=.617$. There is a remarkable difference between average state anxiety points of the elder sisters or brothers of those who are the children with cerebral palsy or autism or with normal development characteristics. $F(2,86)=13.504$, $p=.617$, $\eta^2=.24$. There is not any important difference between the average Permanent Anxiety point of the elder sisters or brothers who had sister or brother with cerebral palsy or autism or with normal development characteristics. $F(2,86)=3.011$, $p=.054$.

1.GİRİŞ

Çocukların gelişiminde en yakın çevreyi oluşturan aile oldukça önemlidir. Aile, içerdiği iletişim ve etkileşimle şekillenen dinamik bir yapıdır. Bu nedenle aileye yeni katılan birey, bütün bir aileyi etkiler. Yeni bir birey, hem bir mutluluk sebebi olurken hem de maddi manevi yük olabilmektedir. Özellikle sağlık sorunu veya engelli olmak bu yükü daha da arttıracaktır (Erturan ve Akbağ, 1997). Anne ve babanın değer yargıları, kişilik yapıları ve aile dinamikleri, anne baba rollerini yönlendireceği gibi bebeğin nasıl algılanacağını ve yetiştirileceğini de etkiler. Özel gereksinimleri olan ya da engelli bir çocuğun aileye katılımı, aile yapısında büyük değişikliklere yol açabilir. Aile içerisinde bu durum karışıklıklara neden olsa da er ya da geç aile üyeleri bu gerçeği kabullenmek durumundadırlar ve bu duruma ayak uydurmaya çalışırlar (Yukay ve Erturan, 1998).

Yapılan çalışmalarda, engelli çocuğa sahip olmaya uyum sağlama

durumuyla ilgili farklı görüşler ortaya çıkmış ancak genel olarak ailelerin bu süreçte birçok aşamadan geçtiği kabul edilmiştir (Fortier ve Wanlass, 1984). Engelli bir çocuğu olan aile farklı sorumluluklar üstlenir ve bunlarla birlikte bazı sorunlar yaşayabilir. Bu sorunlar, maddi sorunlar, sosyal ilişkilerinin azalması, aile ilişkilerinde bozulmalar ve psikolojik sorunlar olarak sıralanabilir (Özusta, Özkahraman ve Çallı, 2006).

Literatürde, engelli çocuğu olan ailelerin üzerinde yapılan çalışmalar genellikle anne merkezlidir ve farklı engel gruplarını kapsamaktadır (Olsson ve Hwang, 2001). Engelli çocukların sahip olduğu sorunlar karşısında aileler, özellikle çocukla iletişimi daha fazla olan, daha fazla ilgi gösteren, bakımlarını daha fazla karşılayan anneler, yoğun kaygı ve endişe duygularını taşırlar. (Akkök, Aşkar ve Karancı, 1992; Çetinkaya ve Öz, 2000; McConkey 2008). Toros'un 2002'de yaptığı araştırmada zihinsel ve/veya bedensel engelli çocuğa sahip annelerde somatik yakınmalar,

depresyon ve anksiyete bozukluğu gibi ruhsal sorunların engelli çocuğa sahip olmayan annelere göre daha sık görüldüğü bildirilmektedir. Smith ve Nastro (1993) tarafından yapılan bir çalışmada, engelli bir çocuğa sahip olan anne babaların, çocuğu engelli olmayan anne babalara göre daha fazla duygusal güçlüklerle sahip olduğu ve daha fazla depresyon belirtileri gösterdikleri saptanmıştır. Farklı bir çalışmada, Seltzer ve arkadaşları (2001) zihinsel veya bedensel engelli çocuğa sahip anne babalarda depresyon ve alkol bağımlılığının daha sık görüldüğünü bildirmişlerdir. Başka bir çalışmada engelli çocuğu olan anne ve babalarla engelli çocuğu olmayan anne babaların depresyon puanları karşılaştırılmıştır. Engelli çocuğu olan annelerin depresyon puanları eşlerinden de, engelli çocuğu olmayan annelerden de yüksek bulunmuştur. Özellikle eşi olmayan annelerin puanlarının daha da yüksek olduğu belirtilmiştir (Olsson ve Hwang, 2001). Literatür incelendiğinde çoğu çalışmada engelli çocuğu olan annelerin depresyon ve kaygı düzeylerinin engelli çocuğu olmayanlara göre daha yüksek olduğu gösterilmişse de bu iki grup arasında anlamlı fark bulunmayan çalışmalar da vardır (Kaygusuz, 1993).

Öncelikle anne babayı etkileyen bu durum sonrasında eğer varsa kardeşi de etkiler. Kardeş ilişkisi herhangi bir başka ilişkiden farklı olarak fiziksel ve duygusal bir yakınlığı içerir ve ömür boyu sürer (Köse, 2003; Criss ve Shaw, 2005). Engelli bir çocuğun doğumundan sonra aileler durumun farkına varırlar. Sonrasında kardeşin yaşına göre durum kardeş tarafından da öğrenilir. Engelli kardeşi olan çocuklar bir yandan kardeşlerinin diğerlerinden farklı olduğunu anlamaya çalışırken, diğer taraftan akranlarına göre çok fazla sorumluluk aldıklarını, anne babalarından daha az ilgi gördüklerini ya da ailelerinin kardeşlerine karşı daha farklı davrandıklarını hissedebilirler (Şenel, 1995). Kardeş ilişkisi çocuk için sadece duygusal açıdan değil sosyal açıdan da önemlidir. Kardeşler arası ilişki sayesinde gelişen psiko-sosyal beceriler, çocuğun ilerleyen dönemde başkaları ile kurduğu ilişkileri de etkilemektedir (Zoylan, 2005)

Birçok çalışmada da belirtildiği gibi engelli bir kardeşe sahip olmak diğer kardeşlerin hayatını büyük ölçüde etkilemekte, psikolojik uyum ve gelişimlerinde problemlere neden olabilmektedir (Ahmetoğlu ve Aral, 2004). Şenel (1995) tarafından yürütülen bir çalışmada herhangi bir engeli olmayan kardeşe sahip çocuklar ve kardeşleri zihinsel engelli, otizm ve down sendromu tanısı almış olan çocukların kaygı düzeyleri karşılaştırılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre engelli çocukların kardeşlerinin kaygı düzeyleri diğer gruptan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Bu çalışmada, otizmlili ve serebral palsili kardeşi olan büyük çocukların, normal gelişim gösteren kardeşi olan büyük çocuklara göre depresyon ve anksiyete düzeylerinin yüksek olmasını beklemekteyiz. Beklentimize dayanarak, alt problemlerimiz;

1.Otizmlili, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük çocukların depresyon puan ortalamaları manidar bir biçimde farklılaşmakta mıdır?

2.Otizmlili, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük çocukların durumluk kaygı puan ortalamaları manidar bir biçimde farklılaşmakta mıdır?

3.Otizmlili, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük çocukların süreklilik kaygı puan ortalamaları manidar bir biçimde farklılaşmakta mıdır?

2.YÖNTEM

2.1 Örneklem

Çalışma grubumuz farklı şehirlerden katılan otizmlili, sp'li, ve normal kardeşe sahip kişilerden oluşmaktadır. Araştırmada toplam 89 katılımcı yer almıştır ve bunların 29'u otizmlili, 30'u sp'li ve 30'u normal kardeşe sahiptir. Katılımcıların 54'ü kadın (%60,7), 35'i erkektir (%39,3). Katılımcıların yaş aralığı 6-25'tir.(Ort= 12,02) Katılımcılardan 27'si ilköğrencisi (%30,3), 18'i lise öğrencisi (%20,2), 432'ü ortaokul öğrencisi (%48,3) ve 1'i üniversite öğrencisidir (%100).

2.2 Veri toplama araçları:

2.2.1 Sosyo-demografik bilgi formu

Araştırmaya katılanların demografik özellikleriyle ilgili bilgi edinmek amacıyla oluşturulmuştur. Sosyo-demografik bilgi formunda katılımcılara yaşları, cinsiyetleri, kaç kardeş oldukları, kaçınıcı sınıfa gittikleri, evde kiminle yaşadıkları, anne babalarının yaşı, çalışıp çalışmadıkları, eğitim durumları ve farklı gelişimsel özelliğe sahip kardeşlerinin olup olmadığı sorulmuştur.

2.2.2 Çocuklarda depresyon ölçeği

Çocuklardaki depresyon belirtilerinin düzeyini belirlemek amacıyla Kovacks (1985) tarafından geliştirilen bu ölçeğin Türkçeye uyarlaması Öy (1991) tarafından yapılmıştır. Üç seçeneekli toplam 27 maddeden oluşan ölçeğin maddeleri, 0, 1, 2 olarak puanlanmaktadır. Puan artışı depresyon belirtilerinin yüksekliğini göstermektedir. Alınabilecek en yüksek puan 54'tür.

2.2.3 Durumluluk kaygı ölçeği

Katılımcıların o anda kendini nasıl hissettiklerini değerlendirmeyi amaçlar. Katılımcılara yöneltilen ifadelerden kendilerine en uygun olanını işaretlemeleri istenir. Toplam 20 maddeden oluşan ölçeğin en düşük puanı 20, en yüksek puanı ise 60'tür.

2.2.4 Süreklilik kaygı ölçeği

Kaygı yatkinliğinin yanı sıra farklılıkları ölçmeyi amaçlar. Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır ve katılımcının nasıl hissettiğini oluş sıklığına göre değerlendirir. "Ellerim terler." veya "Ağlayacak gibi olurum." gibi ifadeler "hemen hemen hiç", "bazen", ve "sık sık" yanıtlarından biriyle cevaplanır. Ölçekten alınacak puan 20-60 arasıdır ve puanın artışı sürekli kaygıdaki artışı ifade etmektedir.

2.3 Uygulama

Araştırmada farklı şehirlerden bulunan katılımcılara sosyo-demografik bilgi formu sonrasında çocuklarda depresyon ölçeği, durumluk kaygı ölçeği ve süreklilik kaygı ölçeği verilerek her ölçek için kendilerine en uygun gelen seçeneği işaretlemeleri istenmiştir.

3.BULGULAR

Otizimli, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük kardeşlerin depresyon puan ortalamaları arasındaki farkın manidar olup olmadığını belirlemek amacıyla tek faktörlü varyans analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir. Tablo 1'de görüldüğü üzere otizimli, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük kardeşlerin depresyon puan ortalamaları arasında manidar bir fark bulunmamaktadır. $F(2,86)=.485, p=.617$.

Tablo 1: Otizimli, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük kardeşlerin depresyon puan ortalamaları arasındaki fark

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	η^2
Gruplar arası	51.805	2	25.903	.485	.617	–
Gruplar içi	4592.015	86	53.396			
Toplam	4643.820	88				

Otizimli, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük kardeşlerin durumluk kaygı puan ortalamaları arasındaki farkın manidar olup olmadığını belirlemek amacıyla tek faktörlü varyans analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir. Tablo 2'de görüldüğü üzere otizimli, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük kardeşlerin durumluk kaygı puan ortalamaları arasında manidar bir fark vardır. $F(2,86)=13.504, p=.000, \eta^2=.24$. Farkın bağımsız değişkenin hangi düzeyleri arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyansların homojen olmaması nedeniyle çoklu karşılaştırma (post hoc) testlerinden Dunnett's C testi uygulanmıştır. Buna göre otizimli kardeşe sahip büyük kardeşlerin durumluk kaygı puan ortalaması ($\bar{X}=49.1$), normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük kardeşlerin puan ortalamasından ($\bar{X}=35.27$) yüksektir. Yine sp'li kardeşe sahip büyük kardeşlerin durumluk kaygı puan ortalaması ($\bar{X}=45.6$), normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük kardeşlerin puan ortalamasından ($\bar{X}=35.27$) yüksektir. Ayrıca söz konusu farkın etki büyüklüğünün "geniş" olduğu ifade edilebilir (Cohen, Manion ve Morrison, 2007).

Tablo 2: Otizimli, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük kardeşlerin durumluk kaygı puan ortalamaları arasındaki fark

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	η^2
Gruplar arası	3071.300	2	1535.650	13.504	.000	.24
Gruplar içi	9779.756	86	11.718			
Toplam	12851.056	88				

Otizimli, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük kardeşlerin süreklilik kaygı puan ortalamaları arasındaki farkın manidar olup olmadığını belirlemek amacıyla tek faktörlü varyans analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir. Tablo 3'te görüldüğü üzere otizimli, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük kardeşlerin süreklilik kaygı puan ortalamaları arasında manidar bir fark bulunmamaktadır. $F(2,86)=3.011, p=.054$.

Tablo 3: Otizimli, sp'li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşe sahip büyük kardeşlerin süreklilik kaygı puan ortalamaları arasındaki fark

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	η^2
Gruplar arası	335.321	2	167.661	3.011	.054	–
Gruplar içi	4787.915	86	55.673			
Toplam	5123.236	88				

4.TARTIŞMA

Araştırma sonuçlarına göre; “otizmliler ve sp’li kardeşlere sahip büyük çocukların normal gelişim özelliği gösteren kardeşlere sahip büyük çocuklara göre depresyon düzeyi yüksektir.” şeklinde öne sürülen hipotez doğrulanmamıştır. Yapılan araştırmanın analiz sonucuna göre, otizmliler, sp’li ve normal gelişim özelliği gösteren kardeşlere sahip büyük çocukların depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Araştırmadaki diğer hipoteze bakacak olursak eğer, “otizmliler ve sp’li kardeşlere sahip büyük çocukların normal gelişim özelliği gösteren kardeşlere sahip büyük çocuklara göre kaygı düzeyi yüksektir.” hipotezinin doğrulanmış olduğunu görmekteyiz. Yapılan analiz sonuçlarına göre otizmliler ve sp’li kardeşlere sahip büyük çocukların kaygı puanları ortalaması normal gelişim gösteren kardeşlere sahip büyük çocukların kaygı puan ortalamasına göre yüksek bulunmuştur. Aralarında kaygı düzeyi anlamında anlamlı fark bulunan bu iki grubun karşılaştırmasında, aynı zamanda söz konusu farkın etki büyüklüğünün “geniş” olduğu yapılan analizler sonucu gözlemlenmiştir.

Araştırmada, otizmliler ve sp’li kardeşlere sahip büyük çocukların normal gelişim özelliği gösteren kardeşlere sahip büyük çocuklara göre depresyon ve kaygı düzeyleri arasındaki farkı tespit etmek amacıyla, 29 otizmliler, 30 sp’li ve 30 normal gelişim özelliği gösteren katılımcıdan yararlanılmıştır. Her katılımcıya Çocuklarda Depresyon Ölçeği (ÇDÖ), Durumluluk Kaygı Ölçeği ve Süreklilik Kaygı Ölçeği uygulanmıştır. Katılımcıların aralarındaki depresyon ve kaygı düzeyleri arasındaki farkı ölçmek amacıyla tek faktörlü varyans analizinden yararlanılmış olup, durumluluk kaygı analizinde anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında, depresyon düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamış ve süreklilik kaygı düzeyi analizinde anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, otizmliler ve sp’li kardeşlere sahip büyük çocukların normal gelişim özelliği gösteren kardeşlere sahip büyük çocuklara göre depresyon düzeyi arasında anlamlı bir fark beklenirken, yapılan analiz sonucuna göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Katılımcıların demografik yapıları göz önünde bulundurulacak olursa, sınırlı sayıda şehirden araştırmaya katılım sağlanması ve katılımcı sayısının az olmasının depresyon düzeyinin beklenildiği düzeyde çıkmamasında etkin olabileceği düşünülmektedir. Sadece 3 şehirde bulunan katılımcılardan yararlanılması ve az katılımcıya sahip olunması, araştırmada beklenen sonucun tespit edilememesine yol açtığı düşünülmüştür. Çalışmanın etki alanının genişletilerek katılımcı sayısının artırılmasının bu alanda tekrarlanan çalışmalarda analizlere pozitif yönde etki edeceği öngörülmektedir. Aynı zamanda otizmliler ve sp’li kardeşlere sahip büyük çocukların normal gelişim özelliği gösteren kardeşlere sahip büyük çocuklara göre durumluluk kaygı düzeyi arasında anlamlı bir fark gözlenmiş ve hipotez doğrulanmıştır. Ancak, katılımcıların süreklilik kaygı düzeyi arasında bu doğrultuda anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Bu bağlamda bakılacak olursa, süreklilik kaygı düzeyinde de anlamlı bir fark beklenirken herhangi bir manidar fark bulunamamıştır.

Bütün bu nedenler göz önünde bulundurulacak olursa eğer, homojen ve basit seçkisiz yöntemle katılımcıların farklı bölge ve şehirlerden seçilmesi ve sayılarının artırılması araştırmanın geliştirilmesi ve beklenen yönde sonuçlanması açısından oldukça yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahmetoğlu, E. ve Aral, N. (2004). Zihinsel engelli çocukların kardeş ilişkilerinin anne ve kardeş algılarına göre değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu No:6, Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 6, Ankara Üniversitesi Basımevi, 237s., Ankara.
- Akkök, F., Aşkar, P. ve Karancı, N. (1992). Özürlü bir çocuğa sahip anne-babalardaki stresin yordanması. Özel Eğitim Dergisi, 1(2), 8-12.
- Criss, M. And Shaw, D. (2005). Sibling relations as context for delinquency training in Low income families. Journal of Family Psychology, 19(4); 592-600.
- Çetinkaya, Z. ve Öz, F. (2000). Serebralpalsili çocuğu olan annelerin bilgi gereksinimlerinin karşılanmasına planlı bilgi vermenin etkisi. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 4(2), 45-49.
- Erturan, N. ve Akbağ, M. (1997). Spastik, otistik ve zihinsel engelli çocukların annelerinin ve kardeşlerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 9, 227-236.
- Fortier, L. M. ve Wanlass, R. L. (1984). Family crisis following the diagnosis of a Handicapped child. Family Relations, 33(1), 13-24.
- Kapçı, E.G. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(1); 1-13.
- Kaygusuz, E. (1993). Otistik ve down sendromlu çocukların annelerinde depresyon ve durumluk sürekli anksiyete düzeylerinin incelenmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Köse, F. 2003. K.K.T.C. Lefkoşa ilköğretim okullarına devam eden dokuz yaş çocuklarının anne tutumları ile kardeş ilişkilerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, 163s., Ankara.
- McConkey, R. (2008). The impact on mothers of bringing up a child with intellectual disabilities: A cross- cultural study. International Journal of Nursing Studies, 45, 65-74.
- Olsson, M. B. ve Hwang, C. P. (2001). Depression in mothers and fathers of children with Intellectual disability. Journal of Intellectual Disability Research, 45(6), 535-543.
- Öy, B. (1991). Çocuklar için depresyon ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. Türk psikiyatri dergisi, 2: 132-136.
- Özusta, Ş., Özkahraman, Ş. Ve Çağlı, F. (2006). Zihinsel engelli çocuğu sahip ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. Aile ve Toplum, 3(9), 70-76.
- Seltzer, M. M., Greenberg, J. S., Floyd, F. J., Pettee, Y. ve Hong, J. (2001). Life course impacts of parenting a childwith a disability. American Journal on Mental Retardation, 106(3), 265-286.
- Smith C. J. ve Nastro M. (1993). The effect of occupational therapy intervention on mothers of children with cerebralpalsy. American Journal of Occupational Therapy, 47, 811-817.
- Şenel, G. H. 1995. Yetersizliđe sahip kardeşi olanlarla, olmayanların yetersizliğe yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri yönünden karşılaştırılması. Özel Eğitim Dergisi, 2(1); 33-39.
- Toros, F. (2002). Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon, evlilik uyumunun ve çocuğu algılama şeklinin değerlendirilmesi. Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatry, 3(2), 45-52.
- Yukay, M. ve Erturan, N. (1998). Down sendromlu çocuğu sahip ailelerle yapılan grupla psikolojik danışma çalışmasının ailelerin depresyon düzeyleri ve aile yapıları üzerine etkisi. M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 10, 339-354.
- Zoylan, E. 2005. Engelli kardeşe sahip olan ve olmayan bireylerin kardeş ilişkilerinin belirlenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 107s., Bolu.

ANNE VE BABALARIN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARININ ÇOCUKLARININ KARAR VERME STRATEJİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Gökçe KAHLEOĞULLARI, Burcu BİLGİN, Sinem TABUR
Hasan Kalyoncu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, anne baba tutumlarının çocuğun karar verme stratejisi üzerinde etkili olup olmadığını incelemektir. Ayrıca anne baba tutumlarının çocuğun karar verme stratejisi üzerindeki etkisi ile sosyo- demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, sosyo-ekonomik durum) arasındaki ilişki de incelenmiştir. Bu araştırma ilişkisel bir araştırmadır. Araştırma Hatay ve Gaziantep illerindeki farklı liselerdeki 9. ve 10. sınıf öğrencilerine yapılmıştır. Araştırmaya alınan örneklem sayısı 155'tir. Örnekleme katılan öğrencilerin 96'sı kız, 59'u erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmada Veri Toplama Aracı Olarak Sosyodemografik Bilgi Formu, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği ve Karar Stratejileri Ölçeği kullanılmıştır. Örneklemeden elde edilen veriler SPSS istatistik 20.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak; Anne baba tutumlarının çocukların karar verme stratejisini etkilediği gibi farklı sosyo demografik özelliklerinin karar stratejileri üzerinde etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anne baba tutumunun, yaşın ve kardeş sayısının karar verme stratejisi üzerinde etkisini görürken sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyetin karar verme stratejisi üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Çocuk yetiştirme tutumu, karar verme stratejisi, anne ve baba tutumu

ABSTRACT

The Impact of Parental Child Rearing Attitudes on Children's decision-making strategies

The aim of this research is to examine attitude of parents whether the effect on decision strategies of the child. Also, the relationship between parental attitudes of children in decision-making strategy and the impact on the socio-demographic characteristics (gender, age, number of siblings, socio-economic status) were also analysed. This research is correlational. This research was made to 9th and 10th grade students in the provinces of Hatay and Gaziantep. The number of the sample which was taken to there search is 155. The students who participated in the research consist of 96 girl sand 59 boys. In the research, the compilation tool, Sociodemographic Data Form, Family Life and Child Rearing Attitudes Scale and Decision Strategies Scale are used as data. The data obtained from the sample have been analyzed with SPSS 20.0 statistical software package. As a result; as the parental attitude saffect their children's decision making strategies it is also concluded that different socio-demographic characteristics have impact on decision-making strategies. When achieving attitudes of parents, age, and number of siblings on the impact of decision-making strategies, it is concluded that socio-economic level and the sexes no significant impact on the decision-making strategies. When achieving the atattitudes of parents, age, and number of siblings impact on the decision-making strategies, we concluded that socio-economic level and sexes have no significant impact on the decision-making strategies.

Keywords

Child rearing attitudes, decision making strategy, attitude of parents

1. GİRİŞ

Toplumun gelecekteki güvencesi ve en küçük bireyleri olan çocuklar sağlıklı aile ilişkileri içinde yetişmiş kimselerdir. Çocuğun bakımını üstlenen ebeveynlerin tutumlarını kendi kişilik ve demografik özellikleri veya çocuğa ait özellikler etkileyebilmektedir. Eğer ebeveynler çocukların toplumsal ve zihinsel açıdan yetkin

bireyler olmasını istiyorlarsa, baskıcı olmayan, esnek ve hoşgörülü ebeveynlere gereksinim vardır. Baskıcı, aşırı hoşgörülü, duyarsız ebeveynler çocuklarda denetimsiz davranışların oluşmasına sebep olurlar. Ebeveynler çocuklarını eğitirken, öncelikle çocukların gelişimsel özelliklerini bilmeli, onların gereksinimlerini karşılayabilecek düzeyde bireyler olmalıdırlar. Çocuklarının bakım

sorumluluğunu üstlenen ebeynlerin, toplumun bir ferdi olarak yetişen çocuklarına karşı tutumları, onların toplumun isteklerine uygun özellikler kazanabilmeleri bakımından oldukça önemlidir. Tutumlar, öncelikle ailelerin demografik özellikleri olmak üzere birçok değişkenden etkilenmektedir (Özyürek, Şahin, 2005). Çocukluk yıllarında kişilik büyük ölçüde biçimlenir. Bu yüzden bu dönemde anne ve babaların çocuklarına karşı uyguladıkları tutumlar önem kazanmaktadır (Akt. Sezer, 2010).

Ailede anne ve babanın çocuklarına karşı tutumu ise doğumdan itibaren çocuk üzerinde etkili olmaktadır. Dolayısıyla aile çocuğun psiko-sosyal gelişimini etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Aile ortamı çocuğun ilk kararlarının desteklendiği veya kararlarının dikkate alınmadığı bir ortamdır. Çocuğun aile kararlarına katılması ve kendi kararlarını vermesi ya da onun adına sürekli büyüklerinin karar vermesi, kısacası anne-baba-çocuk ilişkisinin ergenlerin karar verme tarzlarında etkili olduğu düşünülmektedir. Sonuç olarak, karar verme stratejileri ergenlerin yaşamlarında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ergenlerin bu dönemde vermiş oldukları bazı kararlar gelecekteki hayatlarını olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir (Öztürk ve ark., 2011).

Farklı davranışların ayrı tutumların göstergesi olacağı mantığına dayanarak, aşağıda dört temel tutum ve bunları destekleyen davranışlar anlatılmaya çalışılmıştır. Bunlara ilaveten alt tutumu sayılabilecek (tutarsız, baskıcı vb.) tutumlar da özetlenmiştir (Yaprak, 2007).

1. Otoriter Tutum Etkisi

Çocuktan mutlak itaat bekleyen, çocukla sözel iletişime pek yer vermeyen, istek ve kararlarının hiçbir şekilde itiraz edilmeden yerine getirilmesini isteyen, çocuğu yerine göre kendini yönetebilecek ve kendi hakkındaki kararları alabilecek güçte görmeyen ve her türlü kararı kendisi alan ebeveyn tutumlarını içerir. Bu aile içerisinde yetişen çocuk sessiz, uslu ve dikkatli olmasına karşılık küskün, çekingen, başkalarının etkisi altında kalabilen, duyarlı bir yapıya sahip olur (Düzgün, 1995).

2. Koruyucu Tutum Etkisi

Çocuğunun tüm istekleri ile ilgilenmeye çalışıp, çocuğu tüm tehlikelerden bir kafes niteliğinde korumaya çalışan, çocuğun yaptığı her şeyden haberdar olmak isteyen ve hatta çocuğun kendi başına bir şeyler yapmasına izin vermeyen ebeveyn tutum ve davranışlarını içerir. Bunun sonucunda ise çocuk; bağımlı, özgüven problemleri yaşayan, zayıf bir kişilik geliştirir (Yaprak, 2007).

3. İlgisiz Tutum Etkisi

Bu ebeveynler çocuğunu ihmal eden, psikolojik bakımdan reddeden, çocuğunun ilgi ve ihtiyaçlarına karşı ilgisiz olan, çocuğunun nerede ve ne yaptığından habersiz olan, çocuğunu mümkün olduğu kadar çevreden korumaya çalışan, çocuğuna az sevgi gösteren ve davranışlarına karşı kontrolsüz davranan ebeveyn tutum

ve davranışlarını içerir. Bu tutum içerisinde yetişen çocukların okul ile alakasız, zamanını kaliteli değerlendiremeyen ya da boş harcayan, yanlış arkadaşlıklar kuran, alkol-madde eğilimi olan çocuklar oldukları saptanmıştır (Yaprak, 2007).

4. Demokratik Tutum Etkisi

Çocuğuna sevgisini hissettirebilen, onun istek ve kararlarına saygılı davranabilen, yasına göre doğru orantılı olarak kendisiyle ilgili bazı kararları almaya teşvik eden, çocuğun görüşlerine değer veren, onunla iyi iletişim kurabilen, çoğu konuda çocuğuna iyi bir rehber olan ebeveyn tutumlarını içerir. Bu tutum içerisinde büyüyen çocuklar daha özerk ve bağımsız bir kişiliğe sahip olan, kendi haklarını ve çıkarlarını koruyabilen, kolayca işbirliği ve dayanışma yapabilen bir yapıya sahip olurlar (Yaprak, 2007).

Aile ortamında ebeveynin her tutum ve davranışlarına tanıklık eden çocukların her davranışı onun ileriki yaşamında göstereceği davranışa temel oluşturabilmektedir. Ailede çocuğa karşı gösterilen tutumlar ve davranışlar çocuğun kişilik gelişimi üzerinde oldukça büyük rol oynamaktadır (Kaya ve ark., 2012).

Karar verme stratejileri konusu batı literatüründe farklı alanlarda uzun yıllardır çalışılmaktadır. Ülkemizde ise karar verme stratejileri ile ilgili çalışmalar oldukça sınırlıdır ve genellikle yükseköğretim öğrencilerini kapsadığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda karar verme biçimlerinin çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Problem çözme becerileri, sınav kaygısı, empatik beceri, anne-baba tutumu, kendine saygı, akran baskı düzeyi, duygusal zeka, liderlik ve farklı meslek gruplarının karar verme stratejileri gibi değişkenlerin karar verme davranışı üzerinde etkili olduğu vurgulanmaktadır (Öztürk ve ark., 2011).

Bireylerin karar verme davranışlarıyla karşılaştığı ilk yerin ailesi olması nedeniyle ailenin çok önemli bir role sahip olduğu bilinmektedir. Kişilerin davranış özelliklerini açıklayabilmek için, onların içinde yetiştiği aile ortamını, nasıl bir çevre içinde hangi etkilerin altında büyüdüklerini bilmek gerektiğini belirtmektedir (Cüceloğlu, 1991).

Aile, ergenin kararlara katılmasında etkili olan ana faktörlerden biridir. Cüceloğlu (1991) aileyi, karar vermede önemli bir laboratuvar olarak değerlendirmektedir. Bu laboratuvarında ergen, diğer aile bireylerinin çeşitli kararlar verirken dikkate aldığı faktörleri öğrenmekte, diğerleri tarafından verilen kararların etkilerini görmekte, kararları etkilemek için nasıl iletişim kurulacağını öğrenmekte ve yaşına uygun seçimler yapmak için cesaret elde etmektedir.

Bandura (1986), insan öğrenmesinin büyük bir kısmı, diğerlerinin davranışlarını gözlemleyerek oluşmaktadır. Çocuklar, düzenli olarak etkileşimde buldukları kişileri taklit etme eğilimindedirler. Model alma kuralının bakış açısından karar verme davranışına bakıldığında, ergenin, verdiği kararların sonuçları arzu edilen sonuçlar olan ebeveynin karar verme stilini model alacağı söylenebilir. Bir ebeveyn sık sık olumlu sonuçlar doğuran etkili karar verme davranışı gösteriyorsa ergen de sık sık benzer şekilde karar verme davranışı gösterecektir.

Aile yapısı, ergenin kişisel kararlarda yer almasında anlamlı bir etkiye sahiptir. Yapılan bir araştırmada (Gross, 1985), tek ebeveyn

nli aileye mensup ergenlerin kişisel kararlar almada çift ebeveynli aileye mensup ergenlerden daha bağımsız olduğu bulunmuştur. Aile dinamikleri de ergenin aile kararlarına katılımında önemli bir etkiye sahiptir. Brown ve Mann (1988), aile kararlarına ebeveynin düşük veya eşit olmayan düzeyde katılımının ergenin de bu kararlara düşük düzeyde katılımı ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Ayrıca çatışma ve zayıf bağıllık özelliği gösteren ailelerde ergenlerin aile kararlarına katılımının düşük olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak aile yapısı ve fonksiyonundaki bozulmaların ergenin karar verme yeterliliğinin gelişimini engellediği söylenebilir (Akt.Kaçar,2008).

Eldeleklioğlu (1996) karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre demokratik ana-baba tutumuyla, mantıklı ve bağımsız karar stratejileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Koruyucu istekçi ana-baba tutumuyla, kararsız ve içtepisel karar stratejileri arasında anlamlı doğrusal ilişkiler saptanmıştır. Otoriter ana-baba tutumuyla mantıklı karar stratejisi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, kararsız ve içtepisel karar stratejileri arasında pozitif yönde anlamlı fakat çok güçlü olmayan ilişkiler bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle aileleri demokratik olan gençlerin mantıklı ve bağımsız karar tarzını daha çok benimsedikleri, aileleri koruyucu istekçi ve otoriter olan gençlerin ise daha çok kararsız ve içtepisel oldukları söylenebilir.

Brown ve Mann (1991), yüksek sosyoekonomik seviyeye mensup ergenlerin aile kararlarına daha fazla katılacaklarını, böylece daha yeterli karar vericiler haline geleceklerini öne sürmektedir. Bu hipotezleri sınamak için yapılan araştırmada, yüksek sosyoekonomik seviyeye mensup ergenlerin aile kararlarına katılımının düşük sosyoekonomik seviyedeki ergenlere göre farklılaşmadığı, fakat karar verme yeterliliği açısından yüksek sosyoekonomik seviyedeki ergenlerin daha ihtiyatlı karar verme örüntüsü gösterdikleri bulunmuştur.

Aile büyüklüğü de karar vermeyi etkileyebilecek faktörlerden biridir. Yıldırım (1971), geniş ailelerde daha fazla ebeveyn otoritesinin olduğunu bulmuştur. Küçük ailelerde ergenler için kararlara daha fazla katılabilme imkânı vardır. Küçük ailelerdeki ebeveyn, çocukları ile daha fazla zaman geçirebilmekte, maddi yönden onlara daha iyi destek olabilmekte ve kararlarını daha iyi düşünerek verebilmektedir. Dolayısıyla küçük ailelerdeki ergenlerin aile kararlarına katılma imkânlarının daha fazla olacağı öne sürülmüştür. Böylece karar vermede daha yeterli bireyler haline gelecekleri düşünülebilir (Brown ve Mann, 1991). Araştırma sonuçları ise bu düşünceyi ispatlayacak yönde çıkmamıştır. Küçük aileye mensup ergenlerle geniş aileye mensup ergenlerin karar verme yeterliliği açısından birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılaşmadıkları görülmüştür.

Erözkan (2011) Demokratik ebeveyn tutumunun çocukların kişilik gelişimi için en uygun olan tutum olduğunu ileri sürmüştür. Bu tutumu uygulayan ebeveynler çocuklarına koşulsuz saygı ve sevgi gösterirler. Çocuklarını hem denetler hem de onların ihtiyaçlarının karşılanmasına olanak tanırırlar. Demokratik ailede bağımsız düşünmenin teşvik edilmesi ve bireysellik önemlidir,

çocukla ikili iletişim kanalları açıktır. Demokratik aileler sıcak ve kabule yatkın ve genellikle çocuğa koşulsuz destek sunarlar. Ebeveynlerin davranışları birbiriyle tutarlı, kararlı ve güven vericidir. Belli sınırlar içinde çocukların bazı davranışları yapmalarına izin verilir ve böylece onların sorumluluk duygusunun gelişmesine uygun ortam hazırlanmış olunur. Çocuk kendini bulunduğu ortamlarda daha rahat hisseder, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilir, özgüveni artar, iletişim becerisi gelişir ve karar verme stratejilerini etkin kullanmaya başlayabilir (Erözkan, 2011).

Aile çocuğun yetişkin yaşama ön hazırlığın yapıldığı yer olarak düşünüldüğünde, bu ortamdaki ilişkiler ağının, deneyimlerin, değer ve beklentilerin ne derece önemli olduğu görülecektir. Çocuğun ilk karşılaştığı sosyal sistem olan aile, yaşam döngüsü içinde beklenen ve beklenmeyen birçok stres içeren ve çözüm bekleyen sorunlarla yüz yüze kalabilmektedir. Bu sorunlarla etkin şekilde başa çıkmak ebeveyni birey olarak güçlendirip bireysel farkındalığını arttırdığı gibi çocuğun özgüvenli, uyumlu ve sağlıklı bir kişi olarak yetişmesine imkan verecek aile içi iklimini sağlamada ve çocuk yetiştirme tutumlarını oluşturmada önemlidir. Özellikle yetişkin rollerini sergileyen kişi olarak çocuğuna model olan ebeveynin, çocuk yetiştirme tutumlarının, çocukların kullandığı karar verme stratejilerini etkilediği görülmektedir (Yıldız, 2006). Tüm bu bulgular dikkate alındığında, literatürde anne-baba tutumunun çocukların karar verme stratejisinde ne derece etkili olduğu gözlemlenmektedir. Fakat daha önce yapılan araştırmalarda çalışan ve çalışmayan ebeveynlerin aile tutumu ile çocuğun karar verme stratejisi arasındaki ilişki üzerinde bir çalışma yapılmadığı gözlemlendiği için bu araştırma önemli bulunarak hazırlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, anne baba tutumlarının çocuğun karar verme stratejisi üzerinde etkili olup olmadığını incelemektir. Ayrıca anne baba tutumlarının çocuğun karar verme stratejisi üzerindeki etkisi ile sosyo- demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, sosyo-ekonomik durum) arasındaki ilişki de incelenmiştir.

YÖNTEM

Katılımcılar

Araştırma Hatay ve Gaziantep illerindeki farklı liselerdeki 9. ve 10. sınıf öğrencilerine yapılmıştır. Araştırmanın örnekleme ise Hatay ilinden Samandağ ilçesindeki Samandağ Anadolu Lisesi ve Payas ilçesindeki Payas Nursan Anadolu Lisesine uygulanmıştır. Diğer Gaziantep Nizip ilçesi Adile Yahya Altınbaş lisesine uygulanmıştır. Araştırmaya alınan örneklem sayısı 155'tir. Örnekleme katılan öğrencilerinin % 61.9' u kız (96), % 38.1' i erkek (59) öğrencilerden oluşmaktadır.

Ölçekler

Araştırmada Veri Toplama Aracı Olarak 'Sosyodemografik Bilgi Formu', 'Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği' ve 'Karar Stratejileri Ölçeği' Kullanılmıştır. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (Parental Attitude Research Instrument

PARI, Schaefer ve Bell 1958, Uyarlayanlar: LeCompte ve ark. 1978): Toplam 60 maddeyi içeren ölçek, aşırı koruyucu annelik, demokratik tutum ve eşitlik tanıma, ev kadınlığı rolünü reddetme, evlilik çatışması-gecimsizlik ve sıkı disiplin adlı beş faktörden oluşmaktadır. Ölçekte, 2, 29 ve 44. Madde ler tersine kodlanmaktadır. "Demokratik tutum ve eşitlik tanıma" boyutu dışındaki faktörlerde puan artışı olumsuz ana baba tutumlarına işaret etmektedir. Ölçekten toplam puan elde edilmemekte, faktor puanları değerlendirilmektedir. Faktorlerin test-tekrar test güvenilirlik değerleri .58 ile .88 arasında bulunmuştur. Kucuk (1987) tarafından lise öğrencileri ve anne babalarıyla yapılan bir çalışmada PARI'nın alt ölçeklerinin yapı geçerliliği desteklenmiştir. Ülkemizde yaygın olarak kullanılan bu araç, ABBO'nin ölçüt geçerliliğini değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır (Kapçı ve Küçük, 2006). Araştırmada kullanılan diğer ölçek 1992 yılında Yıldız KUZGUN tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği'dir. Karar Stratejileri Ölçeği birbirinden bağımsız karar stratejilerini ölçen dört alt ölçekten oluşmuştur. Ölçekte yer alan alt ölçeklerin adları ve özellikleri şöyle özetlenebilir: Bağımlı karar verme, karar verirken başkalarının önerilerine önem verme ve/veya doğruyu bildiklerine inanma. Mantıklı karar verme, karar verirken seçenekleri dikkatle inceleme, seçenekler hakkında bilgi toplama, her birinin olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirerek kararı kesinleştirme. İçtepsel karar verme, karar verirken, seçenekler üzerinde yeterince düşünmeden içten geldiği gibi davranmak, isteklerini ön plana almak ve hoşlarına giden seçeneğe yönelerek, içten geldiği gibi davranmak. Kararsız, verdiği kararı hemen değiştirmek isteme, hiçbir karardan hoşnut olmama. Bu dört alt ölçekten ve (her alt ölçekte 10 madde olmak üzere) toplam 40 maddeden oluşan karar stratejileri ölçeği, beşli likert tipi bir derecelendirme ölçeği halinde oluşturulmuştur. Karar Stratejileri Ölçeğinin iç tutarlılığını saptamak için yapılan analizde alt ölçeklere göre Cronbach Alpha katsayıları İçtepsel: 0.74, Mantıklı: 0.72, Bağımsız: 0.55, Kararsız: 0.70 olarak tespit edilmiştir. Test- tekrar test yöntemi uygulandıktan sonra

bulunan korelasyon katsayıları alt ölçeklere göre: İçtepsel: 0.81, Mantıklı: 0.80, Bağımsız: 0.50, Kararsız: 0.80 şeklindedir (Köksal ve Gazioğlu 2007).

Demografik özelliklerle ilgili bilgi toplamak üzere araştırmacılar tarafından sosyodemografik bilgi formu hazırlanmıştır. Bu formda araştırmaya katılanların kişisel bilgileri (yaş, cinsiyet, sınıfdüzeyi vb.) ebeveyn bilgileri (eğitim düzeyi, yaş, boşanmış vb.) aile yapısı ve sosyoekonomik durum hakkında bilgiler sorulmuştur.

Verilerin Analizi

Örneklemeden elde edilen veriler SPSS istatistik 20.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarını elde etmek ve verileri sayısal veriler olarak ortaya koyabilmek için örneklemin yüzde, ortalama, standart sapma, değerleri alınmış, ANOVA ve t-testi yapılmıştır

BULGULAR VE YORUM

Örneklem grubunu oluşturan 155 öğrencinin ele alındığı bu araştırmada demografik özelliklere ait bilgiler ve yapılan analizlere bu kısımda verilecektir.

Örnekleme katılan öğrencilerinin % 61.9' u kız (96), % 38.1' i erkek (59) öğrencilerden oluşmaktadır. Örneklemdaki öğrencilerin yaşları dört bölümde incelenmiştir. 13 yaşındaki öğrenciler % 6.5' i, 14 yaşındakiler % 63.2' yi, yaşları 15 olan öğrenciler % 24.5' i ve 16 yaşındaki öğrenciler ise örneklemin % 5.8' ini oluşturmaktadır. Öğrencilerin % 3.2' sinin bir kardeşi, % 29.7' sinin iki kardeşi, % 17.4' ünün üç kardeşi, % 21.3' ünün dört kardeşi ve % 28.4' ünün beş kardeşi vardır. Ailesinin sosyo-ekonomik durumu asgari ücret olanlar örneklemin % 27.1' ini, 1000-3000 TL arası olanlar % 54.8' ini, 3000-5000 TL arası olanlar % 14.8' ini ve 5000 TL ve üstü olanlar % 3.2' sini oluşturmaktadır.

TABLO 1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Karar Stratejileri Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamalarına Uygulanan T-Testi

Stratejileri	Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	T	P
İçtepsel	Kız	96	28.26	7.24	.05	.96
	Erkek	59	28.20	7.30		
Bağımlı	Kız	96	26.26	5.01	1.06	.29
	Erkek	59	25.39	4.90		
Mantıklı	Kız	96	32.61	7.14	.33	.74
	Erkek	59	32.22	7.36		
Kararsız	Kız	96	28.67	8.28	.72	.48
	Erkek	59	27.72	7.32		

Tablo 1 incelendiğinde, cinsiyet değişkenine göre uygulanan t-testinde içtepsel, bağımlı, mantıklı ve kararsız alt ölçeklerinde istatistiksel açıdan $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmamıştır (İç tepkisel $t(153) = .05$ $p > .05$, bağımlı $t(153) = 1.06$ $p > .05$, mantıklı $t(153) = .33$ $p > .05$ ve kararsız t

$(153) = .72$ $p > .05$). Yani bu 4 alt ölçekte de erkekler ile kızların verdikleri cevaplar birbirine yakındır.

TABLO 2. Öğrencilerin Yaşlarına Göre Karar Stratejileri Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Uygulanan ANOVA Testi

Karar Verme Stratejileri	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
İçtepkisel	Gruplar arası	478.249	3	159.416	3.172	.026
	Grup içi	7589.919	151	50.264		
	Toplam	8068.168	154			
Bağımlı	Gruplar arası	128.268	3	42.756	1.755	.158
	Grup içi	3677.951	151	24.357		
	Toplam	3806.219	154			
Mantıklı	Gruplar arası	77.692	3	25.897	.494	.687
	Grup içi	7916.863	151	52.430		
	Toplam	7994.555	154			
Kararsız	Gruplar arası	1391.557	3	463.852	8.480	.000
	Grup içi	8259.579	151	54.699		
	Toplam	9651.135	154			

Tablo da öğrencilerin yaş değişkenine göre karar stratejileri incelendiğinde, bağımlı ve mantıklı karar stratejileri puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur (Bağımlı $F_{(3-151)}=1.76$ $p>.05$, mantıklı $F_{(3-151)}=.49$ $p>.05$). Bununla birlikte içtepkisel ve kararsız alt ölçeklerinde istatistiksel açıdan $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir fark vardır (İçtepkisel $F_{(3-151)}=3.17$ $p<.05$, kararsız $F_{(3-151)}=8.48$ $p<.05$). Ortaya çıkan bu farkın hangi yaş gruplarından kaynaklandığını bulmak amacıyla Tukey testi uygulanmış ve elde edilen veriler tablo 3’te sunulmuştur.

TABLO 3. Öğrencilerin Yaşa Göre İçtepkisel Karar Stratejisi Alt Ölçeğinden ve Kararsız Karar Stratejisi Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Ait Veriler ve Bu Puanlara Uygulanan Tukey Testi

Karar Verme Stratejisi	Yaş	Yaş	Ortalama Fark	Standart Hata	P
İçtepkisel	13	14	1.20000	2.35358	.957
		15	-2.87895	2.51976	.664
		16	-1.57778	3.25751	.962
	14	13	-1.20000	2.35358	.957
		15	-4.07895(*)	1.35486	.016
		16	-2.77778	2.46938	.675
	15	13	2.87895	2.51976	.664
		14	4.07895(*)	1.35486	.016
		16	1.30117	2.62825	.960
	16	13	1.57778	3.25751	.962
		14	2.77778	2.46938	.675
		15	-1.30117	2.62825	.960
Kararsız	13	14	-4.2857	2.45521	.998
		15	-6.10526	2.62857	.097
		16	-9.33333(*)	3.39818	.034
	14	13	.42857	2.45521	.998
		15	-5.67669(*)	1.41337	.001
		16	-8.90476(*)	2.57601	.004
	15	13	6.10526	2.62857	.097
		14	5.67669(*)	1.41337	.001
		16	-3.22807	2.74174	.642
	16	13	9.33333(*)	3.39818	.034
		14	8.90476(*)	2.57601	.004
		15	3.22807	2.74174	.642

* $p < .05$

TABLO 4. Öğrencilerin Kardeş Sayılarına Göre Karar Stratejileri Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Uygulanan ANOVA Testi

Karar Verme Stratejileri	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
İçtepkisel	Gruplar arası	548.010	4	137.003	2.733	.031
	Grup içi	7520.157	150	50.134		
	Toplam	8068.168	154			
Bağımlı	Gruplar arası	174.528	4	43.632	1.802	.131
	Grup içi	3631.692	150	24.211		
	Toplam	3806.219	154			
Mantıklı	Gruplar arası	275.426	4	68.857	1.338	.258
	Grup içi	7719.129	150	51.461		
	Toplam	7994.555	154			
Kararsız	Gruplar arası	729.225	4	182.306	3.065	.018
	Grup içi	8921.910	150	59.479		
	Toplam	9651.135	154			

Tablo da öğrencilerin kardeş sayısı değişkenine göre karar stratejileri puanlarına uygulanan ANOVA testi analizi incelendiğinde, bağımlı ve mantıklı karar stratejileri puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır (Bağımlı $F_{(4-150)} = 1.80$ $p > .05$, mantıklı $F_{(4-150)} = 1.34$ $p > .05$). Ancak içtepkisel ve kararsız alt ölçeklerinde istatistiksel açıdan $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir fark vardır (İçtepkisel $F_{(4-150)} = 2.73$ $p < .05$, kararsız $F_{(4-150)} = 3.07$ $p < .05$). Ortaya çıkan bu farkın hangi kardeş sayısı gruplarından kaynaklandığını bulmak amacıyla Tukey testi uygulanmış ve elde edilen veriler tablo 5'te verilmiştir.

TABLO 5. Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre İçtepkisel Karar Stratejisi Alt Ölçeğinden ve Kararsız Karar Stratejisi Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Ait Veriler ve Bu Puanlara Uygulanan Tukey Testi

İçtepkisel	1	2	-.76087	3.33418	.999
		3	-5.00000	3.44728	.596
		4	-5.15152	3.39796	.554
		5	-3.68182	3.34160	.805
		1	.76087	3.33418	.999
	2	3	-4.23913	1.71660	.103
		4	-4.39065	1.61527	.056
		5	-2.92095	1.49308	.293
		1	5.00000	3.44728	.596
	3	2	4.23913	1.71660	.103
		4	-.15152	1.83740	1.000
		5	1.31818	1.73097	.941
		1	5.15152	3.39796	.554
	4	2	4.39065	1.61527	.056
		3	.15152	1.83740	1.000
		5	1.46970	1.63053	.896
		1	3.68182	3.34160	.805
	5	2	2.92095	1.49308	.293
		3	-1.31818	1.73097	.941
		4	-1.46970	1.63053	.896

Kararsız	1	2	1.36957	3.63165	.996
		3	-.07407	3.75484	1.000
		4	-3.18182	3.70112	.911
		5	-3.61364	3.63974	.858
	2	1	-1.36957	3.63165	.996
		3	-1.44364	1.86975	.938
		4	-4.55138	1.75939	.078
		5	-4.98320(*)	1.62629	.021
	3	1	.07407	3.75484	1.000
		2	1.44364	1.86975	.938
		4	-3.10774	2.00134	.530
		5	-3.53956	1.88540	.334
	4	1	3.18182	3.70112	.911
		2	4.55138	1.75939	.078
		3	3.10774	2.00134	.530
		5	-.43182	1.77601	.999
	5	1	3.61364	3.63974	.858
		2	4.98320(*)	1.62629	.021
		3	3.53956	1.88540	.334
		4	.43182	1.77601	.999

* $p < .05$

Tablo 5' te, kardeş sayısına göre içtepkisel karar stratejisi alt ölçeğinde sadece 2 kardeşi olan öğrencilerle, 4 kardeşi olan öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p = .04 < .05$). Diğer kardeş sayılarına göre öğrencilerin içtepkisel karar stratejisi değerleri istatistiksel açıdan anlamlı bir fark oluşturmamaktadır ($p > .05$). Kardeş sayısına göre kararsız karar stratejisi alt ölçeğinde sadece 2 kardeşi olan öğrencilerle, 5 kardeşi olan öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p = .02 < .05$). Diğer kardeş sayılarına göre öğrencilerin kararsız karar stratejisi puanları istatistiksel açıdan anlamlı bir fark oluşturmamaktadır ($p > .05$).

TABLO 6. Öğrencilerin Karar Stratejileri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Sosyo-Ekonomik Durum Arasındaki İlişkiye Ait Veriler

Karar Verme Stratejileri	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
İçtepkisel	Gruplar arası	74.267	3	24.756	.468	.705
	Grup içi	7993.901	151	52.940		
	Toplam	8068.168	154			
Bağımlı	Gruplar arası	2.455	3	.818	.032	.992
	Grup içi	3803.765	151	25.190		
	Toplam	3806.219	154			
Mantıklı	Gruplar arası	38.843	3	12.948	.246	.864
	Grup içi	7955.712	151	52.687		
	Toplam	7994.555	154			
Kararsız	Gruplar arası	125.536	3	41.845	.663	.576
	Grup içi	9525.599	151	63.083		
	Toplam	9651.135	154			

Tablo 6 incelendiğinde, sosyo-ekonomik durum değişkenine göre uygulanan ANOVA testinde içtepkisel, bağımlı, mantıklı ve kararsız alt ölçeklerinde istatistiksel açıdan $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmamıştır (İçtepkisel $F_{(3-151)} = .47$ $p > .05$, bağımlı $F_{(3-151)} = .03$ $p > .05$, mantıklı $F_{(3-151)} = .25$ $p > .05$ ve kararsız $F_{(3-151)} = .66$ $p > .05$). Yani bu 4 alt ölçekte de dört farklı sosyo-ekonomik durumdaki öğrencilerin verdikleri cevaplar birbirine yakındır.

TABLO 7. Karar Stratejileri İle Anne Tutumu Arasındaki Korelasyon

		Anne Tutum			
		Aşırı Annelik	Anne Red	Geçimsiz	Demokratik
Karar Stratejileri	İçtepkisel	.12	.18*	.08	-.04
	Bağımlı	-.02	-.04	-.11	.10
	Mantıklı	.10	-.07	.01	.19*
	Kararsız	.06	.01	.06	.05

Karar stratejileri ile anne baba tutumu arasında puanlar incelendiğinde, demokratik anne tutumu ile mantıklı karar stratejisi ($r = .19$) puanları arasında istatistiksel açıdan $p < .05$ düzeyinde anlamlı fakat zayıf bir ilişki bulunmuştur. Yine anne red tutumu ile içtepkisel karar stratejisinin ($r = .18$) puanları arasında istatistiksel açıdan $p < .05$ düzeyinde anlamlı fakat zayıf bir korelasyon saptanmıştır.

Tablo 8: Anne Tutumunun İçtepkisel Karar Stratejisine Etkisi İçin Yapılan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

		β	t	R^2	F	p
İçtepkisel	Regresyon katsayısı	17.715	3.340	.055	2.174	.075
	Aşırı annelik	.116	1.582			
	Anne red	.188	2.288			
	Geçimsiz	.074	.667			
	Demokratik	-.121	-.971			

Anne tutumu, içtepkisel karar verme stratejisindeki değişimin % 5.5' ini açıklamaktadır ($R^2 = .055$). İçtepkisel bağımlı değişkeni ve anne tutumu tahmin değişkenleri için kurulacak çoklu regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F_{(4-150)} = 2.174, p = .075$). İçtepkisel karar stratejisi ile aşırı annelik, anne red ve geçimsiz anne tutumları arasında pozitif ilişki vardır. Ancak içtepkisel karar stratejisi ile demokratik anne tutumu arasında negatif ilişki vardır.

Tablo 9: Anne Tutumunun Bağımlı Karar Stratejisine Etkisi İçin Yapılan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

		β	t	R^2	F	p
Bağımlı	Regresyon katsayısı	30.544	8.240	.021	.822	.513
	Aşırı annelik	.005	.092			
	Anne red	-.019	-.337			
	Geçimsiz	-.093	-1.197			
	Demokratik	-.097	-1.118			

Anne tutumu, bağımlı karar verme stratejisindeki değişimin % 2.1' ini açıklamaktadır ($R^2 = .021$). Bağımlı karar stratejisi ve anne tutumu tahmin değişkenleri için kurulacak çoklu regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F_{(4-150)} = .822, p = .513$). Bağımlı karar stratejisi ile anne red, geçimsiz ve demokratik anne tutumları arasında negatif ilişki vardır. Ancak bağımlı karar stratejisi ile aşırı annelik anne tutumu arasında pozitif ilişki vardır.

Tablo 10: Anne Tutumunun Mantıklı Karar Stratejisine Etkisi İçin Yapılan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

		β	t	R^2	F	p
Mantıklı	Regresyon katsayısı	25.393	4.786	.046	1.792	.133
	Aşırı annelik	.053	.724			
	Anne red	-.077	-.943			
	Geçimsiz	-.012	-.105			
	Demokratik	.281	2.258			

Anne tutumu, mantıklı karar verme stratejisindeki değişimin % 4.6' sını açıklamaktadır ($R^2 = .046$). Mantıklı karar stratejisi ve anne tutumu tahmin değişkenleri için kurulacak çoklu regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F_{(4-150)} = 1.792, p = .133$). Mantıklı karar stratejisi ile anne red ve geçimsiz anne tutumları arasında negatif ilişki vardır. Ancak mantıklı karar stratejisi ile aşırı annelik ve demokratik anne tutumları arasında pozitif ilişki vardır.

Tablo 11: Anne Tutumunun Kararsız Karar Stratejisine Etkisi İçin Yapılan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

		β	t	R ²	F	p
	Regresyon katsayısı	23,019	3,874			
	Aşırı annelik	,045	,548			
Kararsız	Anne red	-,003	-,038	.008	.316	.867
	Geçimsiz	,082	,657			
	Demokratik	,067	,478			

Anne tutumu, kararsız karar verme stratejisindeki değişimin % 0.8 gibi çok küçük bir miktarını açıklamaktadır ($R^2 = .008$). Kararsız karar stratejisi ve anne tutumu tahmin değişkenleri için kurulacak çoklu regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F_{(4-150)} = .316, p = .867$). Kararsız karar stratejisi ile aşırı annelik, geçimsiz ve demokratik anne tutumları arasında pozitif ilişki vardır. Ancak kararsız karar stratejisi ile anne red anne tutumu arasında negatif ilişki vardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Karar stratejileri ile anne baba tutumu arasındaki puanlar incelendiğinde, demokratik anne-baba tutumu ile mantıklı karar stratejisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur, ancak bu ilişki çok yüksek bir düzeyde değildir. Anne- baba red tutumu ile içtepkisel karar stratejisi arasında da anlamlı bir fark vardır ancak bu da çok yüksek düzeyde değildir. Bu durum bize, mantıklı ve iç tepisel karar verirken demokratik ve red anne baba tutumunun etkili olduğunu, ancak bu etkinin çok fazla olmadığını göstermiştir. Çalışmamızın sonuçları ile benzer şekilde, Yaprak (2007) ve ark., demokratik tutum içerisinde büyüyen çocukların daha özerk ve bağımsız bir kişiliğe sahip olduklarını, kendi haklarını ve çıkarlarını koruyabildiklerini ve kolayca işbirliği ve dayanışma yapabilen bir yapıya sahip olduklarını bildirmişlerdir. Karar stratejileri ile anne baba tutumu arasındaki puanlar cinsiyet açısından incelendiğinde anlamlı bir sonuç bulunamamıştır. Bu sonucun sebebinin araştırmanın örnekleminde cinsiyetlerin eşit olarak dağılım göstermemiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Anne baba tutumlarının çocuğun karar verme stratejisi üzerindeki etkisi ile sosyodemografik özellikler arasındaki ilişkilere baktığımızda; Cinsiyet değişkenine göre karar stratejileri ölçeğinin alt ölçekleri olan içtepkisel, bağımlı, mantıklı ve kararsız alt ölçeklerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır, yani bu dört alt ölçekte de erkekler ile kızların verdikleri cevaplar birbirine yakındır. Bu da bize karar verme stratejisinin cinsiyete göre değişmediğini göstermektedir. Yaş değişkeni incelendiğinde mantıklı ve bağımlı karar verme stratejilerinde yaşa göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. İç tepkisel ve kararsız alt ölçekleri incelendiğinde ise yaşa göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Karar verme stratejilerinin alt ölçek (Mantıklı, kararsız, iç tepkisel, bağımlı) sonuçlarındaki yaş değişkenine bağlı olan bu farklılık iç tepkisel alt ölçek de bireylerin yaş oranlarının birbirlerine yakın, kararsız alt ölçek de ise bireylerin yaş oranlarının birbirine uzak olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durumun bireylerin ergenlik döneminde olmaları (13 -16 yaş arası bireyler çalışmaya katılmıştır) ya da bu dönemde anne babaların tutumlarının tutarsız olmaları gibi sebeplerin etkili olabileceği düşünülebilir. Karar verme stratejisi ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu

sonucunda kardeş sayısının karar verme stratejisi üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Çıkan sonuçlar da iki ya da dört kardeş sayısına sahip bireylerde, karar verme stratejileri ve kardeş sayısı arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Sosyo- ekonomik değişken ile karar stratejileri ölçeğinin alt ölçekleri arasında herhangi anlamlı bir ilişki bulunmamıştır bu da bize sosyo- ekonomik durumun karar stratejisini etkilemediğini göstermektedir. Eldeleklioğlu (1996) karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre demokratik ana-baba tutumuyla, mantıklı ve bağımsız karar stratejileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Koruyucu istekçi ana-baba tutumuyla, kararsız ve içtepkisel karar stratejileri arasında anlamlı doğrusal ilişkiler saptanmıştır. Otoriter ana-baba tutumuyla mantıklı karar stratejisi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, kararsız ve içtepkisel karar stratejileri arasında pozitif yönde anlamlı fakat çok güçlü olmayan ilişkiler bulunmuştur. Yaptığımız çalışma sonuçlarına baktığımızda demokratik tutuma sahip ailelerle mantıklı karar verme stratejisi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Koruyucu, reddedici tutuma sahip ailelerin ise iç tepkisel ve kararsız karar verme stratejileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Daha önce yapılmış araştırma sonuçları ile yapmış olduğumuz araştırma sonuçlarının aynı olması anne baba tutumunun karar verme stratejisi üzerindeki etkisini bize göstermektedir.

Brown ve Mann (1991), yüksek sosyoekonomik seviyeye mensup ergenlerin aile kararlarına daha fazla katılacaklarını, böylece daha yeterli karar vericiler haline geleceklerini öne sürmektedir. Bu hipotezleri sınamak için yapılan çalışmada, yüksek sosyoekonomik seviyeye mensup ergenlerin aile kararlarına katılımının düşük sosyoekonomik seviyedeki ergenlere göre farklılaşmadığı, fakat karar verme yeterliliği açısından yüksek sosyoekonomik seviyedeki ergenlerin daha ihtiyatlı karar verme örüntüsü gösterdikleri bulunmuştur. Literatüre göre sosyo-ekonomik durumun karar verme stratejisi üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmamızda da benzer sonuca ulaşılmış ve karar verme stratejisi ile sosyo-ekonomik durum arasında bir ilişki bulunmamıştır. Ayrıca literatürümüzde aktardığımız Brown ve Mann (1991) 'in araştırmasına bakarsak, yüksek sosyoekonomik seviyeye mensup

ergenlerin aile kararlarına katılımının düşük sosyoekonomik seviyedeki ergenlere göre farklılaşmadığı fakat karar verme yeterliliği açısından yüksek sosyoekonomik seviyedeki ergenlerin daha ihtiyatlı karar verme örüntüsü gösterdikleri bulunmuştur. Bu anlamda araştırmamızın sonuçları literatürü destekler niteliktedir.

Çalışmanın daha geniş bir örnekleme yapılması, değişken sayısının artırılması, veri toplamada kullanılan ölçeklerin takibinin daha rahat sağlanabileceği mesafe aralıklarının tercih edilmesi, sadece lise değil geniş bir eğitim kademesinde daha fazla örnekleme ulaşmaya çalışılması, konuya ilişkin araştırma sayısının artması, ergenlerin karar verme stratejilerini etkileyen yaş, kaygı, stres, madde kullanımı, sosyal sınıf, okul vb. değişkenlere yönelik araştırmaların yapılması bu konudaki literatürü destekleyecektir ve araştırmaları güçlendirecektir.

Sonuç olarak; Anne baba tutumlarının çocukların karar verme stratejisini etkilediği ve farklı sosyo demografik (cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, sosyo-ekonomik durum) değişkenlerin karar verme stratejileri üzerinde etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anne baba tutumu, yaş ve kardeş sayısının karar verme stratejisi üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu, sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyetin karar verme stratejisi üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveynlerin ilk çocuklarının karar verme stratejileri ile diğer çocuklarının (2. Çocuk, 3. Çocuk ...) karar verme stratejileri arasındaki farklılıkların araştırılmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ebeveynlerin ilk çocuk deneyimi olmasından dolayı ilk çocuğun bağımlı karar verme ya da kararsız karar verme becerisine sahip olacağı düşüncesiyle bu konuda araştırma yapılarak ebeveynlerin ilk çocuğu olmamanın karar verme stratejisinde etkisi olup olmadığı araştırılabilir.

KAYNAKLAR

Brown, J. ve Mann L. (1991). Decision-making competence and self-esteem: A comparison of parents and adolescent. *Journal of Adolescence*, 14, 363-371.

Cüceloğlu, D. (1991). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi
Deveci, 2011, " Ergenlerde Karar Verme Stilleri İle Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi ", Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Düzgün, Ş. (1995). Eğitim Sürecinde Ana-Babaların çocuklarına olan etkileri. Erzurum: Bozak.

Eldeleklioğlu, J. (1996). Karar stratejileri ile ana – baba tutumları arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2, 7–13.

Erözkan, A. (2008). Perfectionism tendencies and depression levels of university students. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 3, 76-88.

Gross, M. Sargent R. (1985). The evolution of male and female parental care in fishes. *American Zoologist* 25:807–822.

Kaçar, B. (2008). Lise öğrencilerinin karar stratejileri ve transaksyonel analiz ego durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Kapçı, E., Küçük, S. (2006). Ana Babaya Bağlanma Ölçeği: Türk Üniversite Öğrencilerinde Psikometrik Özelliklerin Değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17, 286-295.

Kaya, A., Bozaslan, H., ve Genç, G. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 208-225.

Köksal, A., Gaziöğlu, E. (2007). Ergenlerde Duyusal Zeka ile Karar Verme Stratejileri Arasındaki İlişki. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 7, 133-146.

Öztürk, N., Kutlu, M., Atlı, A. (2011). The Effects of Parents Attitudes on Adolescents Decision Making Strategies. *Inonu University Journal of Education*, 12, 45-64.

Özyürek, A., Şahin, F. (2005). 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25, 19-34.

Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 1-19.

Yaprak, B. (2007). İlköğretim Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Tutumunun Diskriminant Analiziyle Belirlenmesi ve Benlik Saygısı ile Olan İlişkinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Osman Gazi Üniversitesi.

Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi güvenilirliği ve geçerliği. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 13, 81-87.

Yıldız, A. (2006). Ebeveynin Sorun Çözme Becerisini Geliştirmeye Yönelik Deneysel Bir Çalışma, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 24, 231-244.

NÖROGELİŞİMSEL BOZUKLUKLAR VE ÇATIŞMA KAVRAMI ÜZERİNE

BİR DERLEME

Sercan UDUM, Hüseyin KERVANCIOĞLU

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

Bu yazı, çocuklarında nörogelişimsel bozukluk olan ebeveynlerde, çatışma yönetimi stratejilerinin incelendiği bir araştırma için yapılan literatür taramasının derlemesidir. Bu derleme hazırlanırken, çatışma kavramı, çatışma türleri, çatışma yönetim tarzları, çatışmanın kaynakları ve nedenleri, çatışmaya ilişkin farklı kuramsal görüşler ve nörogelişimsel bozukluklar hakkında yapılan araştırmalardan yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Çatışma, çatışma yönetimi, nörogelişimsel bozukluklar

Çatışma Kavramı

Çatışma kavramı; psikoloji, sosyoloji, politika, ekonomi gibi birçok bilim dalını ilgilendirmekte olan bir kavramdır. Saymış olduğumuz bu bilim dalları ve birçok bilim dalı çatışma kavramını farklı şekillerde tanımlamaktadırlar. Kısaca çatışma kavramı, bir ya da birden çok kişi herhangi bir konu üzerinde uzlaşmadığı zaman ortaya çıkan durum olarak da belirtilmektedir (Dökmen, 1995; Akt: Demirkaya, 2012). Çatışma kavramına daha genel bir kapsamda bakacak olursak; bireyler veya gruplar arasındaki ilgi alanlarının, amaçlarının, tercihlerinin, değer yargıları ve algılarının farklılıklarından kaynaklanan, taraflardan birinin kazanırken diğer tarafın kaybetmesine neden olan, huzursuzluk, sıkıntı, stres, düşmanlık ve kavga gibi olumsuz davranışların ortaya çıkmasına neden olan sosyal bir olgu olarak ifade edilebiliriz (Akkirman, 1998). Karip ise (1999: 1) çatışmayı kaynaklar, güç, statü, inançlar, çıkarlar ve diğer isteklere sahip olma çalışması olarak görülebilecek toplumsal bir süreç olarak tanımlamaktadır.

Hançerlioğlu'nun da (1979: 55) belirttiği gibi "çatışma, açık seçik anladığımız sözcük anlamında, en belli biçimlerde insan toplumlarında, gerçekleşir." Çatışma insanın olduğu her yerde, yaşamımızın her alanında var olan bir kavramdır ve ondan kaçmak bir çözüm yolu değildir. Ayrıca çatışmanın kişiler arasında olduğu gibi, kişi içinde de yaşanması mümkündür.

Çatışmaları tamamen ortadan kaldırmak ya da bastırmak mümkün değildir. Bunun yerine, çatışmaların tanınmasını ve amaçlara hizmet edecek şekilde yönetilmesi gerekmektedir (Akkirman, 1998). Çatışmalar, bireysel hatta örgütsel açıdan olumsuz so-

nuçlara yol açan bir kavram olarak algılanmasına rağmen, etkin şekilde yönetilebildiği takdirde çatışmaların olumlu sonuçlarının ortaya konulması mümkündür.

Çatışmanın Kaynakları ve Nedenleri

Etkin bir şekilde çatışmayı yönetebilmek için öncelikle meydana gelen çatışmaların hangi kaynaktan veya kaynaklardan beslendiğini ve nedenlerinin ne olduğunun bilinmesi gereklidir (Yeniceri, 2009). Çatışmaların iyi bir şekilde tanımlanabilmesi için, çatışmaya taraf olan kişileri, çatışmanın ortaya çıkış nedenlerini, çatışmadaki tarafların rollerini ve ilişki düzeyleri ile tarafların arzuladığı durumun ne olduğu hakkındaki sorulara cevap bulunması gereklidir. Gerekli olan bu bilgiler toplandıktan sonra, gerekli müdahaleleri yapabilecek duruma gelinecektir (Akkirman, 1998).

Çatışmayı ortaya çıkaran nedenlerden biri kişilerin gereksinimleri, dürtüleri ve isteklerinin birbiriyle ters düşmesidir. Bazı çatışma durumlarında da çatışma içerisinde bulunan bireylerin söylemleri ve davranışları birbirinden farklı olabilir ya da kişiler bunu farklı algılayabilir. Bu farklı bakış açıları ve farklı algılama da çatışmaya sebep olabilir (Taştan ve Öner, 2010).

Çatışmaya neden olan diğer bir önemli kaynak ise iletişim problemleridir. Bireyler veya gruplar arasındaki iletişim eksiklikleri önemli bir çatışma kaynağıdır. Bireyler veya gruplara arası ileti akışındaki gecikmeler, iletilerin filtrelenmesi, yanlış anlaşılması iletimin yeterince açık olmaması, iletinin algılanmasındaki farklılıklar, örgütlerde çeşitli düzeylerde çatışmalara neden olabilir (Aydın, 1994, Koçel, 1993).

Bireylerin sahip oldukları kişilik özellikleride çatışmalar üzerinde etkilidir. Bireylerin cinsiyetleri, sosyo-ekonomik düzeyleri, kültürleri gibi demografik özellikleri kişilik özelliklerini etkilemektedir ve çatışmalara neden olabilmektedir. Ayrıca bireylerin beklentileri ve çıkarlarının birbirinden farklı olması, toplumun amaçları ile kişilerin amaçlarının uyuşmaması da çatışmaya neden olabilecek faktörler arasında yer alır (Kirel, 2011).

Mayer (1990) farklılıkların ve uyuşmazlıkların çatışmaya dönüşmesinin kişinin tutum ve davranışları ile ilgili üç temel nedenden kaynaklandığını belirtmiştir. Bunlar; başkalarının yanlışlarını açığa çıkarmak ya da ispatlamak, uyuşmazlık ve farklılıkların olduğu konularda yazılı açıklamalar ve bildirimlerde bulunmak ve kişinin egosunun doyumsuzluğudur (Akt: Karip, 2010).

Çatışmaya İlişkin Farklı Kuramsal Görüşler

Geleneksel Görüş: Geleneksel görüş çatışmayı kötü olarak görmektedir. Çatışma kavramını; şiddet, yıkım, mantıksızlık terimleriyle açıklar. Buna bağlı olarak çatışmanın yıkıcı bir etkisi vardır ve bu etkinin ortadan kaldırılması için çatışmaların ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Davranışçı Görüş: Davranışçı görüş çatışmanın doğal bir durum olduğunu söylemektedir. Davranışçılar, çatışmanın kaçınılmaz olduğunu, kabul edilmesi gerektiğini ileri sürerler. Bu görüşe göre çatışma her zaman olumsuz bir etmen değildir. Hatta davranışçılar çatışmanın kimi zaman başarıyı artırıcı etkisi olduğunu söylemektedirler (Robbins, 1994).

Etkileşimci Görüş: Etkileşimci görüş davranışçı görüşe benzer şekilde çatışmanın kaçınılmaz bir durum olduğunu ve yoğunlaşan çatışmaların çözülmesinin zorunlu olduğunu kabul etmektedirler. Etkileşimci görüş ile davranışçı görüşün farkı ise, davranışçı görüştekiler çatışmayı kabul etmekte yetinirken; etkileşimci görüşü savunanlar ise bireylerin ve grupların uyumlu, barışçı, sakin ve işbirliği içindeki bir değişme ve yenilik gereksinimleri olmasına rağmen grupların durağan, kayıtsız ve tepkisiz olacağı görüşündelerdir ve çatışmanın teşvik edilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Etkileşimci görüş de, lider asgari düzeyde çatışmayı sürdürmek için teşvik edici roldedir (Robbins, 1994; Aydın, 1994). Özetle sonuç olarak, çatışma ne her zaman iyi, ne de her zaman kötüdür. Önemli olan şey çatışmanın zaman ve koşullara göre iyi ya da kötü olduğuna karar verebilme becerisidir.

Çatışmanın Türleri

Birey İçi Çatışma: Bu çatışma türü bireyden kendi uzmanlığı, ilgileri, çıkarları, amaçları ve değerleri ile uyumsuz, zıt görevler verildiğinde, uygulamalar istenildiği durumlarda ortaya çıkar. Bireye birbiriyle çelişen sorumluluklar verilmesi de kişi içi çatışmalara neden olabilir.

Bireyler Arası Çatışma: Bu tür çatışmalar ise genellikle ast-üst ilişkisinde uyumsuzlukların sonucu olur. Buna ek olarak aynı düzeyde çalışan kişiler arasında ki uyumsuzluklar da çatışmaya sebebiyet verebilir.

Grup İçi Çatışma: Bir grupta yer alan grup üyeleri arasında grubun amaçları, görevleri, prosedürler gibi konularda uyumsuzluklar olması durumunda ortaya çıkan çatışmalardır. Bu tip çatışmalar kişiler arasında da olabileceği gibi, grup üyeleri ile grup lideri veya grup içinde yer alan alt gruplar arasında da görülebilir.

Gruplar Arasında Çatışma: Farklı gruplar arasında veya aynı birim bünyesi içinde yer alan gruplar arasında yaşanan çatışmalardır. Bu çatışma türüne; yönetim ile çalışan, sınıf öğretmeni ile branş öğretmenleri arasında yaşanan çatışmalar örnek verilebilir. Bu çatışma türlerine ek olarak çatışmaları farklı şekillerde sınıflandırmalarda mevcuttur. Bu sınıflama türlerinden bir tanesi çatışmayı, açık çatışma ve kapalı çatışma olarak iki kategori şeklinde açıklamaktadır. Açık çatışma bilinçli olarak planlanan, çatışmayı çözmesi gereken kişinin farkında olduğu bir çatışma türüdür. Kapalı çatışmada ise açık çatışmadan farklı olarak, çatışma planlı değildir ve çatışmayı çözmesi beklenen kişi durumun farkında değildir (Bursalıoğlu, 2010).

Çatışma Yönetim Tarzları

Bireyler arasında ortaya çıkan anlaşmazlık, uzlaşmazlık ve uyumsuzluk gibi durumlarda, kişiler beş farklı tarzda davranış sergilemektedirler. Bu davranışlar "Çatışma Yönetim Tarzları" olarak tanımlanmaktadır. Buna göre; (Lewicki ve Diğerleri, 2004):

İşbirlikçi Tarz: Birey, hem kendine ait beklentilerine ve hem de karşısındaki bireyin beklentilerine yüksek seviyede ilgi gösterir.

Uyumlu Tarz: Birey, kendi beklentilerine düşük seviyede ilgi gösterirken, karşısında ki bireyin beklentilerine kendi beklentilerine kıyasla daha yüksek seviyede ilgi göstermektedir.

Rekabetçi Tarz: Birey, kendi beklentilerine yüksek seviyede ilgi gösterirken, karşısında ki bireyin beklentilerine kendi beklentilerine kıyasla daha düşük seviyede ilgi göstermektedir.

Kaçınmacı Tarz: Birey, bu tarzda hem kendi beklentilerine hem de karşısında ki bireyin beklentilerine düşük seviyede ilgi göstermektedir.

Uzlaşmacı: Birey, bu tarzda ise hem kendi beklentilerine hem de karşısında ki bireyin beklentilerine orta seviyede ilgi göstermektedir.

Nörogelişimsel Bozukluklar

Nörogelişimsel bozukluklar özetle, çocukluk döneminde beynin gelişim sürecinde oluşan gecikmelere ve değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan bozukluklardır. Nörogelişimsel bozuklukları daha kapsamlı olarak tanımlamak gerekirse, beyin ve/veya merkezi sinir sisteminde oluşan hasarlara bağlı, büyümekte olan çocuğun duyu durumunu, öğrenme becerilerini ve hafızasını olumsuz yönde etkileyen anormal beyin fonksiyonu şeklinde görülen durumlar olduğunu söyleyebiliriz. İnsan beyni ardışık düzenleme, sosyal düşünme, çevresel düzenleme, motor sistem, dikkat kontrolü, dil, hafıza ve yüksek düşünme olmak üzere sekiz nörogelişimsel sistemden oluşmaktadır. Nörogelişimsel bozukluklar, az önce sayılan bu sistemlerin bir veya daha fazlasının etkilendiği durumları ifade etmektedir (Beke ve Diğerleri, 2007; Akt Uysal, 2014; Aslan, 2014). SerebralPalsi, Down Sendromu, otizm, epilepsi, Fragile X Sendromu, Turner Sendromu, fetal alkol sendromu, Rett Sendromu, tüberoz skleroz, nörofibromatozistip 1, Marfan Sendromu, Williams sendromu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ve lokardiofasiyalsendromu durumları nörogelişimsel bozukluklar çatıştı altında yer almaktadır (Bishop, 2010; Akt: Butterworth ve Diğerleri, 2013).

Nörogelişimsel bozukluklarla ilgili bir diğer sınıflandırma ise ağır nörolojik sekeller ve hafif nörolojik sekeller olacak şekildedir. Beyin felci, zeka geriliği, körlük, sağırılık, hidrosefali, "konvulziyon" ağır nörolojik sekeller kapsamında bulunmaktadır. Uyum ve denge bozuklukları, miyopi, hafif işitme azlığı, algılama güçlüğü, davranışsal sorunlar ise hafif nörolojik sekeller başlığı altında bulunmaktadır (Wilson ve Diğerleri, 2002 ; Akt: Göçer ve Diğerleri, 2011).

Nörogelişimsel bozuklukların nedenleri konusunda yeterli bilgi mevcut değildir. Bununla birlikte pek çok araştırmacının ileri sürdüğü sebepler vardır. Bunlar; genetik geçiş, fiziksel travma, immün bozukluklar, bulaşıcı hastalıklar (kızamık, toksoplazma, menenjit, ensefalit), ilaçlar, çevresel toksisite, beslenme bozukluğu ve şiddetli yoksunluklar olarak sıralanabilir (Beke ve Diğerleri, 2007; Akt: Uysal, 2014; Aslan, 2014).

Bu bozukluklarda hastalığın teşhisine göre farklı semptomlar görülmekle birlikte, genellikle sosyal gelişimde gecikme, iletişim bozukluğu, tekrarlayıcı davranış, anormal yeme alışkanlığı, uyku bozukluğu, seslere hassasiyet ve kas tonusuyla alakalı motor problemler görülmektedir (Bishop, 2010; Akt: Butterworth ve Diğerleri, 2013).

SONUÇ

Makale ile sonuç olarak çatışma kavramı, çatışma türleri, çatışma yönetim tarzları, çatışmanın kaynakları ve nedenleri, çatışmaya ilişkin farklı kuramsal görüşler ve nörogelişimsel bozukluklar hakkında literatür taramasına dayanarak önemli ve güncel bilgiler bir araya getirilmiştir. Bu konular hakkında genel bir çerçeve sunmak ve ileride yapılacak çalışmalara yardımcı olmak amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Akkirman, A. D. (2013). Etkin Çatışma Yönetimi ve Müdahale Stratejileri. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(2).
- Demirkaya, Y. (2012). Okul Müdürlerinin Çatışma Yönetimi Stratejileri ve İletişim Tarzlarına Yönelik Öğretmen Algıları (Doctoral dissertation, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Karip, E. (1999). Çatışma Yönetimi Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Karip, E. (2010). Çatışma yönetimi. Pegem Akademi.
- Hançerlioglu, Orhan. (1979). Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeniçeri, O. (2009). Örgütlerde çatışma ve yabancılaşma yönetimi. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Tastan, N. ve Öner, U.(Ed.). (2010). Çatışma çözme eğitimi ve akran Arabuluculuğu. (2.Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın, M. (1994). Eğitim yönetimi: Kavramlar, kuramlar, süreçler, ilişkiler. Hatiboğlu Yayınevi.
- KOÇEL Tamer (1993). İşletme Yöneticiliği, Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Kirel, C. (2011). Çatışma. S. Unlu. (Ed.). Sosyal Psikoloji-II. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.1-12'deki bölüm.
- Robins, S. P. (1994). Örgütsel Davranışın Temelleri. (Çev. Ayşe Öztürk). Eskişehir: Etam As.
- Bursalıoğlu, Z. (2010). Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış. (15. Basım).Ankara: Pegem A Akademi.
- Lewicki, R.J., Saunders, D.M., Minton, J.W., (2004), Essentials of Negotiation, McGraw-Hill Irwin, New York.
- Butterworth, B., & Kovas, Y. (2013). Understanding neurocognitive developmental disorders can improve education for all. Science, 340(6130), 300-305.
- Uysal, C., & Aslan, B. I. (2014). Nörogelişimsel bozukluklar ve ortodonti. Acta Odontologica Turcica, 31(1).
- Göçer, C., Kavuncuoğlu, S., Arslan, G., Ertem, İ., Özbek, S., Öztüregen, E., ... & Baysoy, N. Çok düşük doğum ağırlıklı erken doğmuş bebeklerin nörogelişimsel sorunları ve nörolojik hastalığa etki eden etmenlerin araştırılması.

TEMEL EĞİTİMDEN ORTA ÖĞRETİME GEÇİŞ (TEOG) SINAVINA HAZIRLANAN ÖĞRENCİLERİN SINAV KAYGISI İLE ANNE-BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Sümevra ÇELİK, Gülser AYDIN, Mihdiye BULUT, Ali Rıza DİNÇ, Mehmet DEMEZ, Muhammed BALBABA
Hasan Kalyoncu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Temel Eğitimden Orta Eğitime Geçiş (TEOG) sınavına hazırlanan öğrencilerin ana-baba tutumlarının sınav kaygısı üzerindeki etkisini incelemektir. Çalışmaya İstanbul ve Malatya illerinde yer alan iki okulda halen 8. sınıfa devam eden 49 kız öğrenci ve 41 erkek öğrenci olmak üzere toplam 90 öğrenci katılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilere sosyo-demografik bilgi formu verilmiştir ve Sınav Kaygısı Ölçeği ve Ana-Baba Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Sınav Kaygısı Ölçeği toplam puanı ile Ana-Baba Tutum Ölçeğinin üç alt ölçeği olan Demokratik, Koruyucu ve Otoriter ana-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Kız öğrencilerin ana-babalarında Koruyucu ve Otoriter tutumlar, erkek öğrencilerin ana-babalarının Koruyucu ve Otoriter tutumlarından daha fazlaydı (sırasıyla $p=0.036$ ve $p=0.017$). Kardeş sayısı ile sınav kaygısı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Demokratik ana baba tutumları ile kardeş sayısı arasında ters yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=-0,258$, $p=0.016$). Ailenin gelir düzeyi arttıkça sınav kaygısının da anlamlı biçimde arttığı saptanmıştır ($p=0.021$). Sosyo-ekonomik düzeyi düşüğe-babaların demokratik tutumlarının düşük olduğu ve ailelerin genel olarak kız çocuklarına karşı daha koruyucu ve otoriter davrandığı tespit edilmiştir. Sosyo-ekonomik düzey yükseldiğinde sınav kaygısındaki artış, ailelerin çocuklardan beklentilerinin artması ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Sınav kaygısı açısından riskli olan bu grupta ana-baba eğitimi ile çocukların kaygısının azaltılmasına yönelik müdahaleler yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: sınav kaygısı, ana-baba tutumları, sosyo-ekonomik düzey

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate the effects of parental styles on test anxiety of children preparing for Transition from Primary to Secondary Education Exam. This study included 90 students (49 females and 41 males) at 8th grade attending to 2 schools in İstanbul and Malatya. Socio-demographic Information Form, Turkish version of Test Anxiety Inventory, and Parental Styles Inventory were applied to all children. No significant relation could be found between total Test Anxiety Inventory score and Democratic, Protective and Authoritative subscales of Parental Styles Inventory. Scores of Protective and Authoritative subscales were higher in parents of female children than parents of male children ($p=0,036$ and $p=0,017$, respectively). No relation was detected between number of siblings and test anxiety. A negatively directed significant correlation was detected between democratic parental style and number of siblings ($r=-0,258$, $p=0,016$). Test anxiety increased significantly with increasing family income ($p=0,021$). We detected that democratic parental styles are lower in parents with low socioeconomic status and parents usually have more protective and authoritative attitudes towards their daughters. Increased test anxiety with higher socioeconomic status may be due to higher expectations of these parents from their children. Interventions like parental education may be performed to these families to decrease test anxiety of their children.

Keywords: test anxiety, parental styles, socioeconomic status

GİRİŞ

Kaygı, bütün insanların zaman zaman yaşadığı korkuya benzeyen bir duygudur. Bu duygu birçok kişi tarafından kötü bir haber gelecek ya da bir felaket olacakmış gibi bir sıkıntı ya da endişe duygusu olarak yaşanır (Karakula 1999). Sağlıklı bireylerde de yaşamın her döneminde kaygı yaşanabilir. Kaygı kişiyi koruyucu ve uyumu artırıcı bir duygudur (Karakaya ve Öztop 2013). Spielberger (1966, 1972) kaygının sürekli kaygı ve durumluk kaygı olarak iki bileşeni olduğunu ifade etmiştir. Spielberger (1972)'e göre sürekli kaygısı yüksek olan bireyler, sürekli kaygısı düşük olan kişilere kıyasla durumları daha tehdit edici ya da tehlikeli algılamaya

meyillidirler. Ayrıca bu kişiler kendilerine yönelik tehdit algılanan durumlarda daha fazla durumluk kaygı gösterirler (Başpınar-Can ve ark. 2012).

Lise öğrencilerinde kaygıyı araştıran Şahin ve arkadaşları (2006), öğrencilerin sınav kaygılarının yüksek olduğunu ve kaygılarının sınavdan çok önce artmaya başladığını bulmuştur. Bir başka çalışmada ise Yıldırım (2007), çalışmada yer alan öğrencilerin %46'sında sınav kaygısının çok yüksek olduğunu bulmuştur. Bir başka araştırmada, üniversite giriş sınavına hazırlanan öğrencilerin kaygı düzeylerinin genel cerrahi uygulanan hastaların kaygı düzeylerinden daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Bu öğrenciler

geceleleri uyuyamadıklarını, sınavı kazanamazlarsa mahvolacaklarını, hayattan zevk alamadıklarını ve yemek yiyemediklerini ifade etmiştir (Baltaş 1992). Sınav kaygısının akademik başarı üzerinde olumsuz etkisi olduğu ve öğrencilerin gerçek performanslarını göstermelerini engellediği birçok çalışmada yer almaktadır (Koçkar ve ark. 2002, Yıldırım ve Ergene 2003).

Öğrenciler üzerinde baskı oluşturan bir başka faktör de ailelerin başarı beklentisidir. Bu nedenle anne-babanın tutumu da sınav kaygısı üzerinde çok önemlidir. Anne-baba ile etkileşim sırasında alınan geribildirim, çocuğun yeterlik duygusu kazanmasında ve olumlu benlik oluşumu için çok önemlidir (Akkaya 2008). Önceki çalışmalarda problem çözme becerisi (Arı ve Seçer 2003), kaygı düzeyi (Erkan 2002), benlik saygısı ve atılganlık seviyesi (Ünüvar, 2007) gibi değişkenlerin ana-baba tutumları ile ilişkisinin olduğu bulunmuştur (Çapulcuoğlu ve Gündüz 2013). Anne-babanın çocuk üzerinde sıkı denetim kurmayıp mantık ve manipülasyonu kullanarak amacına ulaşmaya çalıştığı tutum ise demokratik anne-baba tutumudur (Baumrind 1966). Aile ortamı demokratik olan çocukların daha planlı ve yaratıcı olduğu ve orijinal düşüncelere sahip olmaları nedeniyle keşfetmeye istekli oldukları Baldwin (1948) tarafından ifade edilmiştir.

Sınav kaygısı ile ana-baba tutumlarının ilişkisini araştıran Thergaonkar ve Wadkar'ın (2007) 15 - 17 yaş aralığındaki öğrencilerle yapmış oldukları çalışmada demokratik ve kabul edici anne baba tutumu ile yetiştirilen çocukların sınav kaygısı düzeylerinin diğerlerine göre daha düşük seviyede olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum anne babaların çocuklarına karşı otoriter, aşırı koruyucu, reddedici tutum gibi olumsuz anne baba tutumlarıyla yaklaştıkları zaman onların sınav kaygılarının artacağını göstermektedir. Türkiye'de yapılan araştırmalarda da anne babaların çocuklarına yönelik geliştirdikleri tutumların onların sınav kaygılarının önemli bir yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir (Duman 2008, Yıldız 2007).

Bu çalışmada öğrencilerin eğitim hayatlarına yön veren temel taşlardan birisi olan Temel Eğitimden Orta Öğretime Geçiş (TEOG) sınavı öncesinde yaşanan kaygı düzeyi ile ana-baba tutumu ve sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

ARAÇLAR VE YÖNTEM

ÖRNEKLEM

Bu çalışmaya İstanbul ili Sultangazi ilçesi Özel Asya İlköğretim Okulu'ndan 30 ve Malatya ili Yeşilyurt ilçesi Şehit Yüzbaşı Hakkı Akyüz Ortaokulundan 60 öğrenci olmak üzere TEOG sınavına hazırlanan toplam 90 öğrenci alınmıştır. Anket formları çocuklara okullarında, öğretmenleri gözetiminde uygulanmıştır.

ARAÇLAR

Sosyodemografik Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan bu ölçekte öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu, ailenin gelir düzeyi, anne ve babanın eğitim düzeyi, anne ve babanın birlikte yaşayıp yaşamadığı gibi sorular yer aldı.

Sınav Kaygısı Ölçeği: Spielberger (1980) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Öner (1990) tarafından yapılmıştır. Yirmi sorudan oluşan Likert tipi bir ölçektir. Her bir soru 1-4 arasında puanlanmaktadır.

Ana-Baba Tutum Ölçeği: Ana-Baba Tutum Ölçeği, Kuzgun (1972) tarafından geliştirilmiş, daha sonra Eldeleklioğlu (1996) tarafından revizyonu yapılmıştır. Her madde için cevaplar 1'den 5'e kadar derecelendirilmiştir. Hiç uygun değil (1), çok az uygun (2), kısmen uygun (3), oldukça uygun (4), tamamen uygun (5) gibi Likert tipi beş seçenekten anne ve babaları için en uygun olan ifadenin seçilmesi ve işaretlenmesi istenmektedir (Eldeleklioğlu 1996). Ölçek sonucunda üç alt ölçek puanları elde edilmektedir: Otoriter, Koruyucu ve Demokratik tutumlar. Bu üç ana-baba tutumunun özellikleri teorik olarak şöyle açıklanabilir:

Otoriter (baskıcı) tutumlara sahip ebeveynlerin katı bir disiplin anlayışı vardır. Çocuğa açıklanmadan kurallar konur ve bunlara kesinlikle uyulması istenir. Otoritenin korunmasına aşırı bir önem verilir, çocuk otoriteye karşı geldiğinde cezalandırılır. Anne baba ile çocuk arasındaki sözel iletişime önem verilmez, çocuğun bireyselleşmesi ve özerk bir kişilik geliştirmesi desteklenmez (Dönmezer 1999).

Koruyucu tutumdaki ebeveynler çocuğa gereğinden çok özen gösterirler ve onu denetim altında tutarlar. Çocuk, gereksinimlerini karşılayabilecek düzeye gelmesine rağmen, küçük bir çocukmuş gibi her türlü gereksinimi anne-baba tarafından karşılanır (Dönmezer 1999).

Demokratik tutum; çocukların hem denetlenmesi hem de ilgi gereksinimlerine karşı duyarlı davranılmasını amaçlayan bir tutumdur. Kurallar çok fazla değildir, açık ve anlaşılabilir. Kurallar adildir, pazarlık sonucu kesinleştirilmiştir ve cezalar ılımlı ve eğiticiidir. Amaç çocuğu sindirmek değil, ona sorumluluk duygusu ve bilinci kazandırmaktır (Dönmezer 1999).

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğrencilerin 41'i (%45,6) erkek, 49'u (%54,4) ise kızdı. Öğrencilerin ortalama yaşı 13,34 ±0,56 bulunmuştur.

Sınav kaygısı ile ana-baba tutumları alt ölçekleri arasındaki ilişki Pearson korelasyonu ile test edilmiştir (Tablo 1). Sınav kaygısı ile hiçbir alt ölçek arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo - 1 Sınav Kaygısı Toplam Puanı İle Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki İçin Korelasyon Analizi

	Sınav Kaygısı	Demokratik Tutum	Koruyucu Tutum	Otoriter Tutum
Korelasyon Katsayısı	1	-0,024	0,114	-0,018
P		0,825	0,288	0,867
N	90	89	89	89

$P < 0,05$

Sınav kaygısı toplam puanı kızlarla erkekler arasında farklı bulunmamıştır, $t(85,775)=-0,965$; $p>0,05$. Ana-baba tutumları ölçeğinin alt ölçeklerine bakıldığında ise kız öğrencilerin ailelerinde koruyucu ve otoriter ana-baba tutumları erkek öğrencilerin ailelerinden daha fazla bulunurken (sırasıyla $p=0,036$ ve $p=0,017$) demokratik ana-baba tutumlarının kızlarla erkeklerin ailelerinde farklı olmadığı görülmüştür ($p>0,05$) (Tablo 2).

Tablo - 2 Sınav Kaygısı Toplam Puanı ve Ana-Baba Tutumları Alt Ölçeklerinin Cinsiyete Göre Değişimi için Bağımsız Örneklem t Testleri

	p	t
Sınav Kaygısı Toplam	0,352	0,937
Demokratik Tutum	0,911	-0,113
Koruyucu Tutum	0,036*	2,131
Otoriter Tutum	0,017*	2,436

*= $P<0,05$

Çalışmaya katılan çocukların kardeş sayısı ile sınav kaygısı arasında bir ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$). Demokratik ana-baba tutumları ile kardeş sayısı arasında ters yönlü anlamlı bir korelasyon tespit edilirken ($r=-0,258$, $p=0,016$) otoriter ve koruyucu aile tutumları ile kardeş sayıları arasında anlamlı bir korelasyon tespit edilememiştir ($p>0,05$).

Tablo – 3 Öğrencilerin Kardeş Sayıları ile Sınav Kaygısı ve Ana Baba Tutumları Alt Ölçekleri Arasındaki İlişki için Korelasyon Analizi

	Kardeş Sayısı	Sınav Kaygısı Toplam	Demokratik Tutum	Koruyucu Tutum	Otoriter Tutum
Kardeş Sayısı	r	1	0,154	-0,258*	-0,039
	p		0,154	0,016	0,722
				0,722	0,778

* $p<0,05$

Anne ya da baba eğitiminin, sınav kaygısı ve ana baba tutumlarına etkisini incelemek için eğitim değişkeni ilkokul ya da altı, ortaokul ya da lise, üniversite ya da üstü eğitimi olanlar şeklinde 3 gruba ayrıldı. Sonrasında yapılan ANOVA analizi sonucuna göre, anne ya da baba eğitiminin sınav kaygısına ve ana baba tutumlarına ait alt ölçekleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (Tablo 4,5).

Tablo - 4 Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyi ile Sınav Kaygısı Toplam Puanı ve Ana-Baba Tutumu Alt Ölçekleri Arasındaki İlişki için ANOVA Analizleri

		Kareler toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalamanın karesi	F	p
Sınav Kaygısı Toplam	Gruplar arası	641,628	5	128,326	0,778	0,568
	Grup içi	13681,473	83	164,837		
	Toplam	14323,101	88			
Demokratik Tutum	Gruplar arası	152,242	5	30,448	0,561	0,730
	Grup içi	4453,712	82	54,314		
	Toplam	4605,955	87			
Koruyucu Tutum	Gruplar arası	46,289	5	9,258	0,178	0,970
	Grup içi	4270,211	82	52,076		
	Toplam	4316,500	87			
Otoriter Tutum	Gruplar arası	145,113	5	29,023	1,394	0,235
	Grup içi	1707,785	82	20,827		
	Toplam	1852,898	87			

Tablo - 5 Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeyi ile Sınav Kaygısı Toplam Puanı ve Ana-Baba Tutumu Alt Ölçekleri Arasındaki İlişki için ANOVA Analizleri

		Kareler toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalamanın karesi	F	p
Sınav Kaygısı Toplam	Gruplar arası	333,807	5	66,761	0,397	0,850
	Grup içi	14135,182	84	168,276		
	Toplam	14468,989	89			
Demokratik Tutum	Gruplar arası	101,805	5	20,361	0,374	0,865
	Grup içi	4523,970	83	54,506		
	Toplam	4625,775	88			
Koruyucu Tutum	Gruplar arası	155,026	5	31,005	0,617	0,687
	Grup içi	4171,918	83	50,264		
	Toplam	4326,944	88			
Otoriter Tutum	Gruplar arası	85,592	5	17,118	0,803	0,550
	Grup içi	1768,363	83	21,306		
	Toplam	1853,955	88			

Ailenin gelir düzeyinin Sınav Kaygısı Ölçeği toplam puanına ve Ana-Baba Tutumları Ölçeği alt ölçek puanlarına etkisi ANOVA ile incelenmiştir. Ailenin gelir düzeyi arttıkça sınav kaygısının da istatistiksel olarak anlamlı biçimde arttığı tespit edilmiştir; $F(3,86) = 3,43$; $p = 0,021$. Gelir düzeyi ile Ana Baba Tutumları alt ölçekleri arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (Tablo 4).

Tablo - 6 Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Düzeyi ile Sınav Kaygısı Toplam Puanı ve Ana-Baba Tutumu Alt Ölçekleri Arasındaki İlişki için ANOVA Analizleri

		Kareler toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalamanın karesi	F	p
Sınav Kaygısı Toplam	Gruplar arası	1547,126	3	515,709	3,432	0,021
	Grup içi	12921,863	86	150,254		
	Toplam	14468,989	89			
Demokratik Tutum	Gruplar arası	315,750	3	105,250	0,648	0,586
	Grup içi	13810,745	85	162,479		
	Toplam	14126,494	88			
Koruyucu Tutum	Gruplar arası	568,518	3	189,506	2,385	0,075
	Grup içi	6755,033	85	79,471		
	Toplam	7323,551	88			
Otoriter Tutum	Gruplar arası	184,761	3	61,587	1,120	0,346
	Grup içi	4729,028	86	54,989		
	Toplam	4913,789	89			

$P < 0,05$

TARTIŞMA

Literatürde yer alan birçok çalışma ana-baba tutumları ile sınav kaygısı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve anlamlı sonuçlar bulmuştur. Çapulcuoğlu ve Gündüz'ün (2013) 1385 lise öğrencisinde yaptığı çalışmada sınav kaygısının demokratik ana baba tutumları olan çocuklarda daha düşük, otoriter ve koruyucu ana-baba tutumları olan çocuklarda ise daha yüksek olduğu bulunmuştur. Çalışmamızda kardeş sayısı arttıkça sınav kaygısının da arttığı bulunmuştur. Sınav kaygısı hakkındaki 562 makaleyi gözden geçiren Hembree (1988) sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarında sınav kaygısının daha yüksek olduğunu bulmuştur. Chen (2012) sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin daha üst sınıfa yükselebilmek için çocukları üzerinde başarılı olmaları yönünde baskı oluşturduğunu, bunun da sınav kaygısının artmasına yol açtığını öne sürmüştür. Çalışmamızda kardeş sayısının demokratik ana-baba tutumları ile anlamlı ters yönlü ilişkisinin bulunması çocuk sayısı fazla ailelerde demokratik tutumun az olduğunu ifade etmektedir. Çocuk sayısı fazla ailelerin genellikle annelerin çalışmadığı, sosyoekonomik düzeyi daha düşük aileler olduğu hesaba katıldığında demokratik ana-baba tutumunun sosyoekonomik düzeyle ilişkili olduğu düşünülebilir. Kardeş sayısı ile sınav kaygısı arasında bulunan anlamlı korelasyon demokratik ana-baba tutumlarının bu ailelerde az olmasının yansımaları olabilir.

Çalışmamızda ailenin gelir düzeyi arttıkça çocuklarda sınav kaygısının arttığı bulunmuştur. Ülkemizde ve yurtdışında üniversiteye hazırlanan öğrencilerde yapılan çalışmalarda ailenin gelir düzeyi arttıkça sınav kaygısının azaldığını bildiren yayınlar çoğunluktadır (Hembree 1988, Chen 2012, Çapulcuoğlu ve Gündüz 2013). Bu çalışmadaki çocukların yaş grubu daha düşüktür. Bu yaşlardaki çocuklarda gelir düzeyi yüksek ailelerin çocuklarını dersanelere göndererek, özel ders aldırarak sınava hazırladığı bilinmektedir. Bu da çocuklar üzerindeki beklentinin artması ve sınav kaygısı oluşmasına katkı yapıyor olabilir. Sosyoekonomik düzeyi daha düşük olan ailelerin çocukları ise genellikle üniversite sınavına hazırlanma döneminin aksine bu dönemde dershaneye sıkça gitmediği için sınav farkındalığı ve dolayısıyla kaygı daha düşük çıkmış olabilir. Ana-baba tutumları öğrencilerin cinsiyetine göre farklılık göstermiştir. Kız öğrencilerin ana-babalarının otoriter ve koruyucu tutumlar gösterdiği algısı daha fazla olmuştur. Bu durum toplumumuzda geleneksel olarak ergenlik dönemindeki erkek çocuklara kız çocuklarına kıyasla daha fazla esneklik gösterilmesi, erkek çocukların ev dışı aktiviteleri daha fazla yapması ile ilişkili olabilir.

Bu çalışmanın önemli bir kısıtlılığı örneklem sayısının küçük olmasıdır. Bu durum bazı farkların anlamlılığa ulaşmasına engel olmuş olabilir. Daha büyük örneklemeler alınarak yapılacak çalışmalarda ana-babalara yönelik eğitimlerin sonuçlarının da değerlendirilmesi çocuklarda sınav kaygısını azaltmaya yönelik müdahaleler geliştirilmesine yardımcı olabilir.

KAYNAKLAR

- Baldwin AL (1948) Socialization and the Parent Child Relationship. *Child Dev*, 19: 127-136.
- Başpınar-Can P, Dereboy Ç, Eskin M (2011) Yüksek riskli sınav kaygısının azaltılmasında sistematik duyarsızlaştırma ile bilişsel yeniden yapılandırmanın etkililiğinin karşılaştırılması. *Türk Psikiyatri Derg*, 23(1): 9-17.
- Baumrind D (1966) Effects of authoritative parental control on child behaviors. *Child Dev*, 37: 887-907.
- Chen H (2012) Impact of parent's socioeconomic status on perceived parental Pressure and test anxiety among chinese high school students. *Int. J. Psychol. Stud*, 4(2): 228-235
- Çapulcuoğlu E, Gündüz B (2013) Öğrenci tükenmişliğini yordamada stresle başa çıkma, sınav kaygısı, akademik yetkinlik ve anne-baba tutumları. *EBAD*, 3(1): 201-218
- Dönmezer İ (1999) Ailede iletişim ve etkileşim. Sistem Yayıncılık, İstanbul, s38.
- Duman KG (2008) İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin durumluk sürekli kaygı düzeyleri ile sınav kaygısı düzeyleri ve ana – baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Hembree R. (1988). Correlates, causes, effects, and treatment of test anxiety. *RevEducRes*, 58: 47–77.
- Karakaya E, Öztöp DB (2013) Kaygı bozukluğu olan çocuk ve ergenlerde bilişsel davranışçı terapi. *JCBPR*, 2:10-24.
- Karakula S (1999) Koroner By-Pass ameliyatı geçiren hastalarda bilgilendirici hemşirelik yaklaşımının ameliyat öncesi ve sonrası anksiyete düzeylerine etkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Koçkar Aİ, Kılıç BG, Şener Ş. (2002) İlköğretim öğrencilerinde sınav kaygısı ve akademik başarı. *Türk J Child Adolesc Ment Health*, 9(2): 100-103.
- Öner N (1990) Sınav kaygısı envanteri el kitabı. Yükseköğretimde Rehberliği Yayma Vakfı Yayını, İstanbul, s45.
- Spielberger CD (1966) Theory and research on anxiety. *Anxiety and behavior*, CD Spielberger (Ed). Academic Press, New York, s.3-20.
- Spielberger CD (1972) Anxiety as an emotional state. *Anxiety current trends in theory and research*, CD Spielberger (Ed). Academic Press, New York, s.24-48.
- Spielberger CD (1980) Test Anxiety Inventory. Consulting Psychologists Press, Palo Alto, CA.
- Şahin H, Günay T, Batı H (2006) İzmir İli Bornova ilçesi lise son sınıf öğrencilerinde üniversiteye giriş sınavı kaygısı. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 15(6): 107-113.
- Thergaonkar NR, Wadkar A (2007) Relationship between test anxiety and parenting style. *J. Indian Assoc. Child Adolesc. Ment. Health*, 2(4): 10-12.
- Yıldırım İ (2007). Üniversite seçme sınavına hazırlanan Türk öğrencilerde depresyon, sınav kaygısı ve sosyal destek. *EBAD*, 29: 171-184.
- Yıldırım İ, Ergene T (2003) Lise son sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının yordayıcısı olarak sınav kaygısı, boyun eğici davranışlar ve sosyal destek. *HU Journal Education*, 25: 224-234.
- Yıldız HY (2007) Sınav kaygısı-ana-baba tutumları ve mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Psikoloji Bölümü
www.hku.edu.tr
Havalimanı Yolu Üzeri 8.Km 27410 Şahinbey/GAZİANTEP
+90 (342) 211 80 80 - info@hku.edu.tr

